

ELEKTRİK ÖZELLEŞTİRMELERİ RAPORU

HAZIRLAYAN

**TMMOB ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI
42. DÖNEM ENERJİ ÇALIŞMA GRUBU**

ANKARA

MART 2012

1954

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

ELEKTRİK ÖZELLEŞTİRMELERİ RAPORU

HAZIRLAYAN

**TMMOB ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI
42. DÖNEM ENERJİ ÇALIŞMA GRUBU**

Ankara-Mart 2012
ISBN:978-605-01-0322-9
EMO Yayın No: GY/2012/9

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

İhlamur Sokak No:10 Kat:2 06640 Kızılay Ankara

Tel: (312) 425 32 72 Faks: (312) 417 38 18

<http://www.emo.org.tr> E-Posta: emo@emo.org.tr

Kütüphane Katalog Kartı

336.34409561 ELE 2012

Elektrik Özelleştirmeleri Raporu; Yayına Hazırlayan: Elektrik Mühendisleri Odası, --1.bs.--Ankara. Elektrik Mühendisleri Odası, 2012

56 s.:24 cm (EMO Yayın No:GY/2012/9; ISBN:978-605-01-0322-9)

Özelleştirmeler--Elektrik

Dizgi

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

Baskı

EMO 42. DÖNEM ENERJİ ÇALIŞMA GRUBU

Sicil No	Adı Soyadı
915	GÜLTEKİN TÜRKOĞLU
3165	TEOMAN ALPTÜRK
4189	DOĞAN ANAKÖK
4980	NECATİ İPEK
5191	HÜSEYİN YEŞİL
5701	MUSTAFA KADIOĞLU
6247	A. LEVENT EGÜZ
8116	MUSA ÇEÇEN
8398	CEM KÜKEY
8477	KENAN SIKIK
8523	OLGUN SAKARYA
8687	GAZİ İPEK
9813	TAHİR ÇİÇEKÇİ
10736	SALİH ERTAN
11151	KEMAL B. ULUSALER
11205	A. NACİ IŞIKLI
11293	SAFFET ÖZDEMİR
12988	METİN TELATAR
13034	TALAT CANPOLAT
13363	MUHSİN DUGAN
13606	İRFAN ŞENLİK
14660	H. SUAT TÜRKER
15562	RAMAZAN PEKTAŞ
15577	MUAMMER ÖZDEMİR
19868	ERDAL APAÇIK
19978	BİLAL GÜMÜŞ
20301	BÜLENT ÇETİNTAŞ
20792	ÖZGÜR TORAMAN
23027	NEDİM TÜZÜN
26769	BAHADIR ACAR
29152	MAHİR ULUTAŞ
38325	BELGİN EMRE TÜRKAY

SUNUŞ

Elektrik enerjisi kullanımı toplumun vazgeçilmez ortak gereksinimlerindendir. Elektrik enerjisi üretimi, iletimi ve dağıtımının kamu hizmeti niteliği taşıması nedeniyle kamusal bir faaliyet olarak her türlü kâr ve rant ilişkisinden arındırılmış, kesintisiz, kaliteli ve ucuz (erişilebilir) olarak halka sunulması esas olmalıdır. Kısıtlı da olsa bu raporda değinilmeye çalışılan elektrik üretim ve dağıtım özelleştirmeleri ile birlikte ortaya çıkan uygulamaların doğru analiz edilmesinde yarar vardır.

Ülkemizin 2011 yılı sonu itibarıyla elektrik üretimi yaklaşık 228,4 Milyar kWh olarak gerçekleşmiştir. Elektrik üretiminde dış kaynak bağımlılığımız yaklaşık yüzde 56,5 seviyesine çıkmıştır. Doğalgaz kaynaklı üretim lisanslarına her geçen gün yenileri eklenmektedir. Enerji ithalatımız 2011 yılı itibarıyla 54 Milyar US\$ ulaşmıştır.

Serbest piyasa anlayışı içinde yürütülen ve adına elektrik borsası da denilen DUY mekanizmasında kamu adına serbest üretim şirketlerinden satın alınan elektrik enerjisinde zaman zaman akıl ve mantık dışı fahiş fiyatlar oluşmaktadır. Özel sektörün kar alanına ve hırsına açılmış bu piyasada elektrik enerjisi kWh birim bedelinin iki TL'nin üzerine çıktığı saatler yaşanmıştır. Bu fiyatların tarife-ler yoluyla tüketicilere yansımaları kaçınılmazdır.

Elektrik dağıtım bölgelerinde varlıkların daha verimli işletileceği, maliyetlerin azalacağı, kayıp kaçağın düşürüleceği söylenerek özelleştirmelere hız verilmiştir. Ancak gelinen noktada işler hiç de umulduğu gibi gitmemiş, bazı bölgelerin özelleştirilme ihaleleri için yatırılmış olan teminatlar bile yakılarak ihaleler iptal edilmiştir. Özelleştirilen bölgeleri ayakta tutmak adına tüketim bedelleri ve hizmet bedelleri aşırı zamlar ile artırılmış tüketicilere yüklenmiştir.

Böyle bir tablo karşısında da elektrik enerjisinde ucuzluk beklemek hayalcilik olacaktır. Bu rapor serbest piyasa uygulamaları içinde büyük oranda özel sektörün eline geçen elektrik üretimi alanındaki son gelişmeleri ve dağıtım özelleştirmeleri ile birlikte ortaya konulan uygulamaları irdelemesi bakımından önemli bir kaynak niteliğindedir.

Bu raporun hazırlanmasında emeği geçen öncelikle Enerji Çalışma Grubu üyeleri olmak üzere katkı veren tüm üyelerimize ve çalışanlarımıza içtenlikle teşekkür ediyor, Odamızın bu çalışmalarının artarak devam edeceğine **inaniyoruz**.

Elektrik Mühendisleri Odası
42. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı
Cengiz GÖLTAŞ
Şubat 2012

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
ELEKTRİK ÖZELLEŞTİRMELERİ	9
1. GİRİŞ	9
2- ÖZELLEŞTİRMENİN KISACA GEÇMİŞİ	11
3- YAPILAN ÖZELLEŞTİRMELER	13
3.1- ELEKTRİK DAĞITIM BÖLGESİ ÖZELLEŞTİRMELERİ	14
3.2- ELEKTRİK ÜRETİM SANTRALİ ÖZELLEŞTİRMELERİ	16
4- ÖZELLEŞTİRMENİN AMAÇLARI İLE UYGULAMALARIN KARŞILAŞTIRILMASI	21
4.1- ELEKTRİK ENERJİSİ TÜKETİM BEDELLERİ	21
4.1.a- Elektrik üretim bedeli	23
4.1.b- Kayıp/kaçak bedeli	27
4.1.c- PSH (Sayaç Okuma) bedeli	30
4.2- ELEKTRİK ENERJİSİ HİZMET BEDELLERİ	31
4.2.a- Bağlantı bedeli	32
4.2.b- Kesme-bağlama bedeli	34
4.2.c- Güvence bedeli	35
4.2.d- Sayaç sökme takma bedeli	38
4.3- ELEKTRİK DAĞITIM TESİSİ YATIRIMLARI	41
4.4- ELEKTRİK DAĞITIM TESİSLERİNDE PERİYODİK BAKIMLAR	44
5- SONUÇ VE ÖNERİLER	47

ELEKTRİK ÖZELLEŞTİRMELERİ

1. GİRİŞ

Elektrik enerjisinin ülkemizdeki serüveni 1902 yılında Tarsus'ta bir su değirmenine bağlanan 2 kW gücündeki dinamo kullanılarak, hidrolik potansiyelden elektrik enerjisi üretilmesiyle başlamıştır.

Osmanlı'dan itibaren 1930'lu yılların sonlarına kadar bazı il ve ilçe merkezlerinin gereksinimini karşılamak üzere küçük güçte hidrolik ve dizel santraller kurulmuş, bu santrallerden beslenen dağıtım şebekeleri üzerinden tüketicilerin elektrik enerjisi ile tanışması sağlanmıştır.

1930'lu yıllarda İller Bankası, Etibank ve Elektrik İşleri Etüt İdaresi'nin kurulması ile birlikte, elektrik enerjisinin üretim-iletim ve dağıtımında kamu planlaması öne çıkmış, yabancı şirketlere verilmiş olan imtiyazların 1939 yılında kaldırılması ve dağıtım şebekelerinin ilgili belediyelere devredilmesiyle elektrik hizmetlerinin dağıtımında da kamu görev almıştır.

1970 yılında Türkiye Elektrik Kurumu'nun (TEK) kuruluşu ile birlikte elektrik enerjisinde üretim, iletim ve kısmen dağıtım, merkezi olarak kamu eliyle planlanmaya başlanmıştır. 1982 yılında çıkarılan yasa ile belediye ve köy birliklerinin işletmesi altında bulunan dağıtım şebekelerinin de TEK'e devredilmesi sonucu tekel konumunda dikey bütünlüklü merkezi bir yapı oluşturulmuştur.

Elektrik enerjisinin üretim, iletim ve dağıtım boyutuyla bütünlüklü bir anlayışla altyapısını düzenleyen merkezi yapının (TEK'in) henüz oluşturulduğu yıllarda, İngiltere'de başlayan ve devamında Avrupa'ya da yayılan **"neoliberal"** politikardan ülkemiz de etkilenmiştir. Bu bağlamda 1984 yılı sonlarında çıkarılan 3096 sayılı Yasa ile TEK'in tekel statüsünün önündeki hukuki engel aşılacak, ileride özelleştirme amacına da hizmet etmek üzere **"piyasalaşma"** yolunda ilk adım atılmıştır.

2- ÖZELLEŞTİRMENİN KISACA GEÇMİŞİ

233 sayılı “Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile yapılan düzenlemede TEK, Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) olarak yer almış ve çalışmalarının da kamu hizmeti niteliğinde olduğu tanımlanmıştır. Ancak, 1993 yılında çıkarılan 93/4789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile TEK iki ayrı İktisadi Devlet Teşekkülü’ne ayrıştırılmış, böylece üretmiş olduğu hizmetlerin de kamu hizmeti kapsamından çıkarılması sağlanmıştır.

Elektrik dağıtım şebekelerinin özel sektör eliyle işletilmesi amacıyla ilk özelleştirme girişimine 1989 yılında başlanmıştır. Bu yıllarda 3096 sayılı Yasa çerçevesinde ilk olarak Kayseri ve Civarı Elk. TAŞ, Çukurova Elk. AŞ. Kepez AŞ. ve Aktaş Elk. AŞ. ilgili bölgelerinde elektrik üretim, iletim, dağıtım ve ticareti ile görevlendirilmişlerdir. Aynı kapsamda görevlendirilen şirketlerden bazıları, verilen görevlendirmelerin iptal edilmesi üzerine yargı yoluna başvurmuş ve birçoğu davalarını kazanmışlardır.

Yapılan görevlendirmelerin hukuksal zemine oturmaması ve dava konusu olması iktidarı değişik modeller aramaya itmiş ve 3096 sayılı Yasa’dan sonra sırasıyla, önce Yap-İşlet-Devret modeli olarak bilinen 3996 sayılı Yasa devamında da Yap-İşlet modeli olarak bilinen 4283 sayılı Yasa yürürlüğe girmiştir.

Bu modellerin uygulamaya konulması, işletmede yaşanan sorunları çözemediği gibi tarifelerin yükselmesi ve yatırımların mahsuplaşılması gibi konularda da sıkıntılar yaratmış ve beklenen yararların sağlanamayacağı görülmüştür. Yapılan özelleştirmelerin nasıl acı bir reçete olduğu da, gerek uygulamalarda gerekse yargı kararlarında açıkça ortaya çıkmıştır.

Yaşanan bu acı deneyimlere karşı özelleştirme politikasından vazgeçilmemiş, uluslararası sermayenin talepleri doğrultusunda yine İngiltere’den alınan bir model ile “Elektrik Sektörünün Yeniden Yapılandırılması” adı altında “serbestleştirme” ve “özelleştirme” amacına dönük olarak 2001 yılında 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası hayata geçirilmiştir.

3- YAPILAN ÖZELLEŞTİRMELER

2001 yılında çıkarılan 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'nda; rekabet ortamında çevreyle uyumlu, ucuz, sürekli ve kaliteli elektrik enerjisinin tüketicilerin kullanımına sunulması amaç olarak vurgulanmaktadır.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) özelleştirmeleri genel olarak; “Özelleştirme ile devletin ekonomideki sınai ve ticari aktivitesinin en aza indirilmesi hedeflenirken, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin oluşturulması, devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması, bu yolla elde edilecek kaynakların altyapı yatırımlarına yönlendirilmesi mümkün olacaktır. Özelleştirmenin temel amacı nihai olarak, devletin ekonomide işletmecilik alanından tümüyle çekilmesini sağlamaktır.”¹ amacı ile tanımlamaktadır.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı elektrik enerjisi alanındaki özelleştirme amaçlarını² ise;

- Varlıkların verimli işletilmesi, maliyetlerin düşürülmesi
- Elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanması ve arz kalitesinin artırılması
- Kayıp/kaçak da azaltma sağlanması
- Yenileme ve genişleme yatırımlarının özel sektör tarafından yapılması
- Rekabet sonucu sağlanan faydaların tüketicilere yansıtılması

şeklinde sıralamaktadır.

4628 sayılı Yasa ile elektrik piyasasında faaliyetler ayrıştırılmış, bu ayrışma sonucunda da iletim ulusal tekel olarak kamuda kalmış, dağıtım ise özelleştirilmek üzere birbirinden bağımsız 21 bölgesel tekele dönüştürülmüştür.

18.05.2009 Tarih 2009/11 No'lu Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile açıklanan “Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Stratejisi Belgesi” gereği elektrik dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi işlemlerine hız verilmiş ve 2009-2010 yılları içinde tüm bölgelerin özel şirketlere devrini gerçekleştirmek üzere özelleştirme ihaleleri tamamlanmıştır.

Bu süreçte üretim özelleştirmelerine de yer verilmiş ve ilk etapta değişik güçteki 52 adet hidroelektrik santralin (HES) özelleştirilmesine karar verilerek bu santraller 19 grup olarak ihale edilmiştir. Üretim özelleştirmelerinde kurulu güç bakımından dikkate değer en önemli ihale, Hamitabat Termik Santrali için yapılmıştır.

¹ http://www.oib.gov.tr/program/turkiyede_ozelleştirme.htm

² <http://www.oib.gov.tr/tedas/tedas.htm>

3.1- ELEKTRİK DAĞITIM BÖLGESİ ÖZELLEŞTİRMELERİ

21 adet bölgesel tekelden oluşan dağıtım sisteminde 13 bölge halen özel sektör eliyle işletilmektedir. Kalan 8 bölgeden birinin (Aras EDAŞ) özelleştirme ihalesi yargı aşamasındadır. Diğer 7 bölgeden üçü olan Gediz, Akdeniz ve Boğaziçi EDAŞ için ihaleye katılan firmaların teminatlarını yatırmamaları ve sözleşmeye davet edilecek başka da firma kalmaması nedeniyle ihale iptal edilmiş olup tekrar ihaleye çıkarılması söz konusu olacaktır. Bunun dışında kalan 4 bölgenin ise özel sektöre devri için süre uzatımları ve yeni teminat yatırma talepleriyle süreç işletilmeye çalışılmaktadır.

2010 yılı Türkiye dağıtım ve tüketim istatistiklerinin yayımlanmamış olması nedeniyle, dağıtım şirketlerinin 2009 yılı verileri ile özelleştirme süreci aşağıdaki tablolarda özetlenmiştir.

Grup	Bölge	Dağıtım Şirketi	Dağıtım Şirketlerinin 2009 Yılı Değerleri							
			Toplam Abone Sayısı (adet)	Toplam Abone İçinde Payı (%)	Alınan Elektrik (MWh)	Satılan Elektrik (MWh)	Kayıp ve Kaçak (MWh)	Kayıp ve Kaçak Oranı (%)	Alınan Elektrikteki Pay (%)	Satılan Elektrikteki Pay (%)
A	19	Aydem EDAŞ - (3 İl)	1.534.550	4,75	5.834.963	5.275.564	559.399	9,59	3,64	3,89
	9	Başkent EDAŞ - (7 İl)	3.185.405	9,87	12.147.521	11.134.261	1.013.260	8,34	7,57	8,22
	15	Sakarya EDAŞ - (4 İl)	1.346.637	4,17	9.019.889	8.405.333	614.556	6,81	5,62	6,21
	18	Kayseri ve Civ. Elektrik TAŞ	543.670	1,68	2.329.850	2.167.572	162.278	6,97	1,45	1,60
	8	Meram EDAŞ - (6 İl)	1.582.141	4,90	6.094.727	5.574.133	520.595	8,54	3,80	4,12
	16	Osmangazi EDAŞ - (5 İl)	1.311.267	4,06	5.159.911	4.846.186	313.725	6,08	3,22	3,58
	12	Uludağ EDAŞ - (4 İl)	2.388.421	7,40	11.704.348	11.049.990	654.357	5,59	7,29	8,16
	6	Çamlıbel EDAŞ - (3 İl)	746.002	2,31	2.325.758	2.146.351	179.407	7,71	1,45	1,58
	4	Çoruh EDAŞ - (5 İl)	1.017.555	3,15	2.593.648	2.295.105	298.543	11,51	1,62	1,69
	21	Yeşilirmak EDAŞ - (5 İl)	1.521.182	4,71	4.531.494	4.049.650	481.844	10,63	2,82	2,99
	20	Göksu EDAŞ - (2 İl)	497.303	1,54	3.841.110	3.574.915	266.195	6,93	2,39	2,64
	5	Fırat EDAŞ - (4 İl)	680.237	2,11	2.353.422	2.032.633	320.788	13,63	1,47	1,50
	13	Trakya EDAŞ - (3 İl)	792.766	2,46	6.176.916	5.780.809	396.108	6,41	3,85	4,27
B	2	Vangölü EDAŞ - (4 İl)	408.620	1,27	2.927.763	1.300.787	1.626.976	55,57	1,82	0,96
	1	Dicle EDAŞ - (6 İl)	1.100.754	3,41	15.528.559	4.190.977	11.337.581	73,01	9,68	3,09
	7	Toroslar EDAŞ - (6 İl)	2.742.119	8,49	15.855.339	14.538.958	1.316.381	8,30	9,88	10,73
	14	İstanbul And. Yakası EDAŞ	2.242.140	6,95	9.275.813	8.582.325	693.489	7,48	5,78	6,34
C	17	Boğaziçi EDAŞ - (Avrupa Yakası)	3.954.871	12,25	20.410.302	18.434.621	1.975.682	9,68	12,72	13,61
	10	Akdeniz EDAŞ - (3 İl)	1.550.026	4,80	6.526.698	5.927.658	599.040	9,18	4,07	4,38
	11	Gediz EDAŞ - (2 İl)	2.389.838	7,40	13.468.479	12.436.056	1.032.424	7,67	8,39	9,18
D	3	Aras EDAŞ - (7 İl)	747.198	2,31	2.365.847	1.710.481	655.366	27,70	1,47	1,26
TOPLAM			32.282.702	100,00	160.472.357	135.454.363	25.017.994	15,59	100,00	100,00
A	13 Bölge (52 İl) Özel Sektörde		17.147.136	53,12	74.113.557	68.332.501	5.781.056	7,80	46,18	50,45
B	4 Bölge (16 İl) Devir Aşaması		6.493.633	20,11	43.587.474	28.613.047	14.974.427	34,35	27,16	21,12
C	3 Bölge (6 İl) İHALE İPTAL		7.894.735	24,40	40.405.480	36.798.334	3.607.146	7,67	25,18	27,17
D	1 Bölge (7 İl) Yargı'da		747.198	2,31	2.365.847	1.710.481	655.366	27,70	1,47	1,26
TOPLAM			32.282.702	100,00	160.472.357	135.454.363	25.017.994	15,59	100,00	100,00

Özelleştirme ihalelerinin tamamlandığı tarihlerde elektrik dağıtım özelleştirmelerinden yaklaşık 16 Milyar US\$ gelir bekleyen iktidar, iptal olan ihaleler ve teminat krizi yaşayan firmaların elenmesi sonucu ihale bedellerinin düşmesi ile 01.02.2012 tarihi itibarıyla özelleştirme gelirlerinin toplamında yaklaşık 6,5 milyar US\$ kayıp ile karşılaşmıştır. Aşağıda yer alan tablodan da görüleceği üzere,

ihale işlemleri tamamlanmış olan bölgelerin özel sektöre devredilmesi halinde özelleştirme gelirlerinin yaklaşık 9,5 milyar US\$'a ulaşması beklenmektedir. Ancak elektrik dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesinde yaşanan süreç göz önüne alındığında, ihalesi yapılmış olan bölgelere teklif veren bazı firmaların da son anda teminatlarını yakarak ihalelerden çekilmesi sürpriz olmayacak ve beklenen özelleştirme gelirleri de bu doğrultuda düşecektir.

Dağıtım özelleştirmelerindeki süreci özetleyen ve ihalelerin tamamlandığı tarihlerdeki ihale sonuçları ile 1 Şubat 2012 tarihi itibarıyla gelinen son durumu gösteren tablolar aşağıda yer almaktadır.

Grup	Bölge	Dağıtım Şirketi	Dağıtım Şirketlerinin Özelleştirme Süreci (İlk Hali)						
			İhale Tarihi	Nihai Pazarlık Tarihi	Rekabet Kurulu Kararı	ÖYK Kararı (RG)	Özel Şirkete Devir Tarihi	İhale Edilen Firma	Bedeli (milyon \$)
A	19	Aydem EDAŞ - (3 İl)	0	0	08/05/2008	0	15/08/2008	Aydem Güneybatı And. Ener.AŞ	110,00
	9	Başkent EDAŞ - (7 İl)	10/06/2010	01/07/2008	14/08/2008	23/09/2008	28/01/2009	HÖSabancı +Verbund+Enerjisa OGG	1.225,00
	15	Sakarya EDAŞ - (4 İl)	10/06/2010	01/07/2008	14/08/2008	23/09/2008	11/02/2009	Akceş OGG (Akenerji+CEZ)	600,00
	18	Kayseri ve Civ. Elektrik TAŞ	0	0	0	0	15/07/2009	Kayseri ve Civ.Elk.TAŞ	0,00
	8	Meram EDAŞ - (6 İl)	15/09/2010	25/09/2008	04/12/2008	02/05/2009	30/10/2009	Alsim Alarko AŞ. (Alarko+Cengiz)	440,00
	16	Osmangazi EDAŞ - (5 İl)	20/10/2010	06/11/2009	11/03/2010	24/04/2010	02/06/2010	Eti Gümüş	485,00
	12	Uludağ EDAŞ - (4 İl)	12/02/2010	18/02/2010	08/04/2010	26/06/2010	03/09/2010	Limak İnş.AŞ. (Limak+Kolin+Cengiz)	940,00
	6	Çamlıbel EDAŞ - (3 İl)	12/02/2010	18/02/2010	08/04/2010	31/07/2010	03/09/2010	Kolin İnş.AŞ (Kolin+Limak+Cengiz)	258,50
	4	Çoruh EDAŞ - (5 İl)	20/10/2010	06/11/2009	11/03/2010	08/06/2010	01/10/2010	Aksa Elk.Perakende Satış AŞ	227,00
	21	Yeşilirmak EDAŞ - (5 İl)	20/10/2010	06/11/2009	11/03/2010	08/06/2010	30/12/2010	Çalık Enerji San.Tic.A.Ş.	441,50
	20	Göksu EDAŞ - (2 İl)	0	0	02/12/2010	0	31/12/2010	AKEDAŞ Elk.Dağ.AŞ	60,00
B	5	Fırat EDAŞ - (4 İl)	12/02/2010	18/02/2010	08/04/2010	05/10/2010	06/01/2011	Aksa Elk.Perakende Satış AŞ	230,25
	13	Trakya EDAŞ - (3 İl)	22/07/2010	09/08/2010	16/12/2010	12/04/2011	03/01/2012	Aksa Elk.Perakende Satış AŞ	622,00
	2	Vangölü EDAŞ - (4 İl)	12/02/2010	18/02/2010	08/04/2010	03/11/2010		Aksa Elk.Perakende Satış AŞ.	100,10
	1	Dicle EDAŞ - (6 İl)	22/07/2010	09/08/2010	16/12/2010	12/04/2011		Karavil Ltd.Şti+Ceylan İnş.AŞ OGG	228,00
	7	Toroslar EDAŞ - (6 İl)	24/11/2010	07/12/2010	03/03/2011	12/04/2011		Yıldızlar SSS Holding	2.075,00
	14	İstanbul And. Yakası EDAŞ	24/11/2010	07/12/2010	05/03/2011	12/04/2011		MMEKA Mak.İht.Paz.Tic.AŞ	1.813,00
	17	Boğaziçi EDAŞ - (Avrupa Yakası)	22/07/2010	09/08/2010	16/12/2010	12/04/2011		İş-Kaya+MMEKA	2.990,00
C	10	Akdeniz EDAŞ - (3 İl)	24/11/2010	07/12/2010	04/03/2011	12/04/2011		Park Holding AŞ.	1.165,00
	11	Gediz EDAŞ - (2 İl)	22/07/2010	09/08/2010	16/12/2010	12/04/2011		Eti Gümüş+Söğütseri Seramik	1.915,00
D	3	Aras EDAŞ - (7 İl)	15/09/2008	25/09/2008	04/12/2008			Kiler Alış Veriş Hizmet.-Gıda AŞ	128,50
TOPLAM									16.053,85

Grup	Bölge	Dağıtım Şirketi	Dağıtım Şirketlerinin Özelleştirme Süreci (01.02.2012)						
			İhale Tarihi	Nihai Pazarlık Tarihi	Rekabet Kurulu Kararı	ÖYK Kararı (RG)	Özel Şirkete Devir Tarihi	İhale Edilen Firma	Bedel (Milyon \$)
A	19	Aydem EDAŞ - (3 İl)	0	0	08/05/2008	0	15/08/2008	Aydem Güneybatı And. Ener.AŞ	110,00
	9	Başkent EDAŞ - (7 İl)	10/06/2010	01/07/2008	14/08/2008	23/09/2008	28/01/2009	HÖSabancı +Verbund+Enerjisa OGG	1.225,00
	15	Sakarya EDAŞ - (4 İl)	10/06/2010	01/07/2008	14/08/2008	23/09/2008	11/02/2009	Akceç OGG (Akenerji+CEZ)	600,00
	18	Kayseri ve Cıv. Elektrik TAŞ	0	0	0	0	15/07/2009	Kayseri ve Cıvırı Elk.TAŞ	0,00
	8	Meram EDAŞ - (6 İl)	15/09/2010	25/09/2008	04/12/2008	02/05/2009	30/10/2009	Alsim Alarko AŞ. (Alarko+Cengiz)	440,00
	16	Osmangazi EDAŞ - (5 İl)	20/10/2010	06/11/2009	11/03/2010	24/04/2010	02/06/2010	Eti Gümüş AŞ.	485,00
	12	Uludağ EDAŞ - (4 İl)	12/02/2010	18/02/2010	08/04/2010	26/06/2010	03/09/2010	Limak İnş.AŞ. (Limak+Kolin+Cengiz)	940,00
	6	Çamlıbel EDAŞ - (3 İl)	12/02/2010	18/02/2010	08/04/2010	31/07/2010	03/09/2010	Kolin İnş.AŞ (Kolin+Limak+Cengiz)	258,50
	4	Çoruh EDAŞ - (5 İl)	20/10/2010	06/11/2009	11/03/2010	08/06/2010	01/10/2010	Aksa Elk.Perakende Satış AŞ	227,00
	21	Yeşilirmak EDAŞ - (5 İl)	20/10/2010	06/11/2009	11/03/2010	08/06/2010	30/12/2010	Çalık Enerji San.Tic.A.Ş.	441,50
	20	Göksu EDAŞ - (2 İl)	0	0	02/12/2010	0	31/12/2010	AKEDAŞ Elk.Dağ.AŞ	60,00
	5	Fırat EDAŞ - (4 İl)	12/02/2010	18/02/2010	08/04/2010	05/10/2010	06/01/2011	Aksa Elk.Perakende Satış AŞ	230,25
	13	Trakya EDAŞ - (3 İl)	22/07/2010	09/08/2010	16/12/2010	12/04/2011	03/01/2012	İC İçtaş İnş.San.Tic. A.Ş.	575,00
	2	Vangölü EDAŞ - (4 İl)	12/02/2010	18/02/2010	08/04/2010	03/11/2010		Aksa Elk.Perakende Satış AŞ.	100,10
B	1	Dicle EDAŞ - (6 İl)	22/07/2010	09/08/2010	16/12/2010	12/04/2011		Karavil Ltd.Şti+Ceylan İnş.AŞ OGG	228,00
	7	Toroslar EDAŞ - (6 İl)	24/11/2010	07/12/2010	03/03/2011	12/04/2011		Cengiz-Kolin-Limgaz OGG	1.952,00
	14	İstanbul And. Yakası EDAŞ	24/11/2010	07/12/2010	05/03/2011	12/04/2011		Aksa Elk.Perakende Satış AŞ.	1.459,00
C	17	Boğaziçi EDAŞ - (Avrupa Yakası)	22/07/2010	09/08/2010	16/12/2010	12/04/2011		İHALE İPTAL	0,00
	10	Akdeniz EDAŞ - (3 İl)	24/11/2010	07/12/2010	04/03/2011	12/04/2011		İHALE İPTAL	0,00
	11	Gediz EDAŞ - (2 İl)	22/07/2010	09/08/2010	16/12/2010	12/04/2011		İHALE İPTAL	0,00
D	3	Aras EDAŞ - (7 İl)	15/09/2008	25/09/2008	04/12/2008			Kiler Alış Veriş Hizmet.-Gıda AŞ	128,50
TOPLAM									9.459,85

İhalesi yapılmış ve devir için bir yıldan fazla bir süredir bekleyen dağıtım bölgeleri ile ihalesi iptal olan ve yeniden ihale edilmesi beklenen dağıtım bölgelerinde halen görev yapan çalışanların yaşadığı gelecek kaygısı ve sürecin belirsizliği, doğal olarak abonelere sunulan teknik ve ticari hizmetlere de yansımaktadır.

Siyasi iktidarlar özelleştirmeleri sadece gelir kapısı olarak görmüşlerdir. Oysa özelleştirilen dağıtım bölgelerinin devri aşamasında başlayan ve maliyetleri düşürmek adına ucuz ve güvencesiz iş gücü kullanılarak sunulan hizmetler nedeniyle oluşan kesintiler ve ucuz işgücü ile yaşanan emek sömürsünün oluşturduğu sosyal maliyetler görmezden gelinmektedir.

3.2- ELEKTRİK ÜRETİM SANTRALİ ÖZELLEŞTİRMELERİ

Kamu elindeki elektrik üretim tesislerinin yakın dönemdeki özelleştirmelerinde, Elektrik Üretim A.Ş (EÜAŞ) bünyesindeki yedisi HES olmak üzere dokuz adet santralin özel sektöre devri olmuştur. Söz konusu dokuz santralden birinin (Engil Gaz Türbini) mülkiyetinin diğerlerinin ise işletme hakkının devri yapılmak suretiyle özelleştirmeleri gerçekleştirilmiş ve 01.09.2008 tarihinde özel sektöre devir işlemleri tamamlanmıştır. Bu santrallere ait kurulu güçleri ve 2007-2010 yılları arasındaki üretimlerini gösteren tablo aşağıdadır.

Santral	İli	Kurulu Güç ¹ (MW)	Kurulu Güç ² (MW)	2007 Yılı Üretimi (kWh)	2008 Yılı Üretimi (kWh)	2009 Yılı Üretimi (kWh)	2010 Yılı Üretimi (kWh)
Engil Gaz Türbünü	Van	15,0	15,0	159.690	1.650.940	0	0
Denizli Jeotermal (Sarayköy)	Denizli	15,0	15,0	44.204.100	63.394.800	102.419.000	103.857.700
Ataköy HES (Almus)	Tokat	5,5	5,5	5.557.600	8.437.600	10.782.900	9.892.300
Beyköy HES (Sarcakaya)	Eskişehir	16,8	16,8	20.863.872	36.526.248	59.954.112	30.719.196
Kuzgun HES	Erzurum	20,9	20,9	23.038.155	18.343.080	25.921.350	53.500.835
Tercan HES	Erzincan	15,0	15,0	13.767.516	38.711.765	49.136.220	67.392.978
Çıldır HES (Arpaçay)	Kars	15,4	15,4	25.678.800	21.543.000	34.836.630	44.136.110
İkizdere HES	Rize	18,6	18,6	45.928.827	77.743.488	126.001.118	117.359.964
Mercan HES (Ovacık)	Tunceli	19,1	20,4	36.671.420	53.692.470	92.935.890	105.704.210
TOPLAM		141,3	142,6	215.869.980	320.043.391	501.987.220	532.563.293

¹ İhale Tarihi itibarıyla

² Devirden sonraki değişiklik

Tablodan da görüleceği üzere, söz konusu santrallerin kamu elinde olduğu 2007 yılındaki üretimi, 2008 yılında gerçekleşen devir işleminden sonra artmış ve 2010 yılı itibarıyla 2,5 katına ulaşmıştır. Üretimdeki bu artış, söz konusu santrallerden biri haricinde kurulu güçlerinde herhangi bir değişiklik olmadan gerçekleşmiştir.

Santral üretimlerinin gerçekleştiği yıllardaki su gelirlerine baktığımızda da; 2007 yılında tüm ana havzalara toplamda, uzun yıllar ortalamalarının yaklaşık yüzde 70,4 oranında, 2008 yılında yüzde 61,8 oranında, 2009 yılında yüzde 92,4

oranında, 2010 yılında da yüzde 101,0 oranında su geldiği görülmüştür.³

Su gelirlerini ülke bütünlüğü içinde incelediğimizde ise;

2008 yılı itibarıyla yağışlarda normale göre % 8,6 azalma, 2007 yılına göre ise % 8,3 artış,

2009 yılı itibarıyla yağışlarda normale göre % 10,0 artış, 2008 yılına göre ise % 20,2 artış,

2010 yılı itibarıyla yağışlarda normale göre % 16,3 artış, 2009 yılına göre ise % 4,8 artış olduğu gözlenmiştir.⁴

Su gelirlerinin bölgesel bazda incelenmesinde ise, özellikle yedi adet HES'ten dört adetinin bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesinde;

2008 yılı itibarıyla yağışlarda normale göre % 17,6 azalma, 2007 yılına göre ise % 19,1 azalma görülmüştür. Hal böyle olmasına karşın Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan iki adet HES'in 2008 yılı üretimlerinde ciddi artış yaşanmıştır. 2009 ve 2010 yılı su gelirlerindeki artışların da elektrik üretimine bir miktar katkıları söz konusu olmuştur. Ancak bu santrallerin yıllık toplam üretimlerinde 2,5 misline varan bu artışı kurulu güçlerinde herhangi bir değişiklik olmadan su gelirleri ile açıklamak mümkün değildir. Yukarıda da belirtildiği üzere 2008 yılında su gelirlerinde azalma olmasına karşın 2007 yılına göre üretimler artmıştır.

Dolayısıyla 2007-2010 yılları arasında gerçekleşen üretim artışı, kamu işletmelerini verimsiz konuma düşürerek özelleştirmelere gerekçe oluşturan politik yaklaşımların somut bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Elektrik üretim özelleştirmeleri daha sonra Elektrik Üretim A.Ş. mülkiyetindeki 52 adet hidroelektrik santralin (HES'in) 19 grup olarak 49 yıllığına işletme hakkının devri yöntemiyle ihale edilmesi gündeme gelmiş ve 19 Şubat 2010 tarihinde bu gruplar için teklifler alınmıştır. Gruplar için 2010/Mayıs ayında yapılan açık artırmalar sonunda da santrallerin ihale süreçleri tamamlanmıştır. 19 gruptan 12 nci grup hariç olmak üzere 18 grup için 27.08.2010 tarih ve 27685 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararından sonra grupların ilgili firmalara devir süreçleri başlamış ve 10 grubun da özel sektöre devri gerçekleşmiştir.

3 TEİAŞ - 2007, 2008, 2009, 2009 ve 2010 yıllarına ait Sistem İşletme Faaliyetleri Raporları

4 Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 2008, 2009 ve 2010 yılı İklim Verileri Değerlendirmesi

İhale edilen 52 adet hidroelektrik santralin kurulu güçleri ve yıllara göre üretim değerleri ile özelleştirme sürecindeki gruplandırılmaları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

İŞLETME HAKKI DEVREDİLEREK ÖZELLEŞTİRİLEN 52 ADET HES									
Sıra	Santralin Adı	İli	Kurulu Gücü (MW)	2005 yılı Brüt Üretimi (kWh)	2006 yılı Brüt Üretimi (kWh)	2007 yılı Brüt Üretimi (kWh)	2008 yılı Brüt Üretimi (kWh)	2009 yılı Brüt Üretimi (kWh)	2010 yılı Brüt Üretimi (kWh)
1	İZNIK - DEREKÖY	Bursa	0,240	1.181.720	1.106.320	865.680	1.077.811	942.134	933.424
2	İNEGÖL - CERRAH	Bursa	0,272	965.640	1.099.740	885.240	685.280	943.870	843.570
3	M.KEMALPAŞA-SUUÇTU	Bursa	0,472	2.286.080	1.249.920	1.465.440	1.676.024	1.395.700	1.496.430
4	HARAKLI - HENDEK	Sakarya	0,264	1.744.640	1.114.330	1.189.200	1.258.600	1.278.987	1.372.020
5	PAZARKÖY - AKYAZI	Sakarya	0,178	0	232.299	504.032	546.437	658.613	638.543
6	BOZÜYÜK	Bilecik	0,360	1.005.984	1.048.320	941.094	509.316	797.589	1.357.827
7	KAYAKÖY	Kütahya	2,560	9.539.019	10.108.287	5.967.627	5.826.864	10.815.821	10.888.599
8	KOVADA I	İsparta	8,250	17.994.700	11.160.500	5.438.000	825.140	4.087.710	1.606.300
9	KOVADA II	İsparta	51,200	30.796.920	66.764.000	21.979.531	4.751.420	24.376.580	36.169.840
10	TURUNÇOVA-FİNİKE	Antalya	0,552	3.762.888	1.214.124	1.066.432	393.110	757.929	1.459.588
11	ANAMUR	İçel	0,840	3.312.540	2.869.020	2.411.640	2.400.300	2.016.000	2.550.240
12	BOZYAZI	İçel	0,424	1.255.120	1.205.840	1.160.720	1.154.000	1.247.200	1.317.068
13	MUT - DERİNÇAY	İçel	0,880	3.490.280	3.558.560	3.317.040	3.422.000	3.714.000	2.951.134
14	SİLİFKE	İçel	0,400	1.776.160	1.609.120	1.292.320	1.416.160	1.837.440	1.784.320
15	GÜLNAR (ZEYNE)	İçel	0,328	968.550	1.200.320	767.250	754.800	1.577.290	1.607.620
16	BOZKIR	Konya	0,075	559.530	573.060	628.080	403.620	484.522	467.388
17	ERMENEK	Karaman	1,120	1.079.176	2.406.696	2.036.400	1.998.240	0	965.173
18	GÖKSU	Konya	10,800	58.601.523	62.013.116	59.481.780	54.358.640	67.680.982	59.060.678
19	DERE	Konya	0,600	723.750	695.625	1.548.450	1.787.635	1.736.850	1.801.509
20	İVRİZ	Konya	1,040	1.391.040	1.056.510	1.806.840	1.021.520	2.485.630	2.047.318
21	KAYADIBİ	Bartın	0,464	2.333.000	2.134.500	2.142.000	1.896.800	2.029.893	2.224.179
22	BUNYAN	Kayseri	1,360	3.126.074	2.929.227	2.938.813	2.738.813	3.212.141	3.443.675
23	ÇAMARDI	Niğde	0,069	155.379	136.500	161.310	111.270	143.640	189.062
24	PINARBAŞI	Kayseri	0,099	0	181.212	258.570	273.016	318.640	305.901
25	SIZIR	Kayseri	6,780	35.019.900	28.607.100	21.910.100	27.314.900	46.655.710	51.536.873
26	DEĞİRMENDERE	Osmaniye	0,500	553.050	600.390	335.984	372.947	797.479	1.192.445
27	KARACAY	Osmaniye	0,400	2.082.000	2.006.224	1.521.998	645.345	2.078.662	2.220.441
28	KUZUCULU	Halay	0,272	1.236.546	1.436.140	1.251.110	1.002.471	1.057.084	1.317.277
29	KOYULHISAR	Sivas	0,200	709.080	704.470	576.430	582.170	558.780	683.239
30	LADIK-BÜYÜKKIZOĞLU	Samsun	0,400	1.096.600	1.148.500	1.109.390	1.308.700	1.607.412	1.564.390
31	BESNİ	Adıyaman	0,272	705.460	581.290	485.120	245.700	151.470	481.083
32	DERME	Malatya	4,500	0	9.686.870	8.180.110	3.448.800	4.673.280	7.555.570
33	ERKENEK	Malatya	0,320	711.548	753.766	507.938	266.920	0	783.510
34	KERNEK	Malatya	0,832	93.600	896.400	825.450	304.500	603.710	764.260
35	BAYBURT	Bayburt	0,396	1.806.800	1.594.350	1.838.100	1.626.400	1.724.820	1.908.510
36	ÇEMİŞGEZEK	Tunceli	0,116	862.680	894.360	766.770	803.880	818.670	515.950
37	GİRLEVİK	Erzurum	3,040	20.308.224	20.781.920	18.772.488	17.443.630	19.487.220	20.831.331
38	ESENDAĞ	Artvin	0,300	1.429.680	1.241.400	1.539.980	996.380	1.211.946	1.071.230
39	İŞIKLAR (VISERA)	Trabzon	1,040	2.126.181	4.522.798	4.309.965	3.968.640	4.220.320	4.915.091
40	ÇAĞ ÇAĞ	Mardin	14,400	30.933.000	31.951.000	30.628.000	26.541.000	24.733.310	22.706.910
41	OTLUCA (Hakkari)	Hakkari	1,280	4.114.200	4.341.900	4.363.300	4.593.050	5.074.100	5.824.860
42	ULUDERE	Şırnak	0,640	3.059.910	3.186.430	3.148.100	2.391.720	2.633.010	3.152.110
43	ADILCEVAZ	Bilis	0,394	831.120	693.440	588.000	359.860	469.136	757.862
44	AHLAT	Bilis	0,201	507.300	659.760	551.267	467.752	515.148	562.849
45	MALAZGİRT	Muş	1,216	4.138.860	3.849.840	3.824.330	3.782.180	3.790.930	3.941.925
46	YAROT-SÖNMEZ	Muş	0,292	986.380	1.125.440	1.208.400	757.090	752.200	853.430
47	ENCİL	Van	4,590	14.156.200	11.033.200	11.666.094	6.527.920	5.857.760	9.678.855
48	ERCİS	Van	0,800	2.108.800	2.673.280	406.560	145.540	0	0
49	HOŞAP (Zemek)	Van	3,450	9.072.000	8.460.900	11.024.453	9.547.040	7.748.928	5.220.271
50	KOÇKÖPRÜ	Van	8,800	23.193.450	19.999.350	19.462.470	8.878.550	17.501.250	18.780.539
51	ARPAÇAY-TELEK	Kars	0,062	498.866	502.289	545.901	451.138	381.459	432.566
52	KITI	İğdir	2,760	7.807.800	6.599.800	6.543.120	5.903.675	5.765.373	4.425.965
TOPLAM GÜÇ (MW) ve BRÜT ÜRETİM (kWh)			141,100	318.180.928	348.199.753	277.814.272	221.994.694	295.408.508	310.960.448

1. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	4 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 1 için en yüksek teklif 6.600.000 ABD doları bedelle KENT Solar Elektrik Üretim San. ve Tic. Ltd. Şti. tarafından, (25.01.2011 tarihinde devir tamamlandı)
İZNIK - DEREKÖY	Bursa	0,240	
İNEGÖL - CERRAH	Bursa	0,272	
M.KEMALPAŞA-SUUÇTU	Bursa	0,472	
2. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	12 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 2 için en yüksek teklif 5.775.000 ABD doları bedelle Sarar Giyim Tekstil San. Tic. A.Ş. tarafından,
HARAKLI - HENDEK	Sakarya	0,264	
PAZARKÖY - AKYAZI	Sakarya	0,178	
BOZÜYÜK	Bilecik	0,360	
3. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	5 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 3 için en yüksek teklif 17.411.500 ABD doları bedelle Nema Kimya-Espe Ortak Girişim Grubu tarafından,
KAYAKÖY	Kütahya	2,560	

4. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
KOVADA I	Isparta	8,250	12 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 4 için en yüksek teklif 56.080.000 ABD doları bedelle Aksu Enerji ve Ticaret A.Ş. tarafından, (07.12.2011 tarihinde devir tamamlandı.)
KOVADA II	Isparta	51,200	

5. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
TURUNÇOVA-FİNIKE	Antalya	0,552	12 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 5 için en yüksek teklif 2.760.000 ABD doları bedelle Fides Reklam Enerji Hizmet Lojistik Turizm San. Tic. A.Ş. tarafından, (08.03.2011 tarihinde devir tamamlandı)

6. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
ANAMUR	İçel	0,840	17 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 6 için en yüksek teklif 13.520.000 ABD doları bedelle Seba Ortak Girişim Grubu tarafından,
BOZYAZI	İçel	0,424	
MUT - DERİNÇAY	İçel	0,880	
SİLİFKE	İçel	0,400	
ZEYNE	İçel	0,328	

7. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
BOZKIR	Konya	0,075	14 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 7 için en yüksek teklif 86.400.000 ABD doları bedelle Fırat Enerji Üretim Otoproduktör A.Ş. tarafından,
ERMENEK	Karaman	1,120	
GÖKSU	Konya	10,800	

8. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
DERE	Konya	0,600	24 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 8 için en yüksek teklif 5.700.000 ABD doları bedelle Seba Ortak Girişim Grubu tarafından,
IVRİZ	Konya	1,040	

9. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
KAYADIĞI	Bartın	0,464	6 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 9 için en yüksek teklif 7.644.000 ABD doları bedelle İvme Elektromekanik Endüstriyel Otomasyon Sistemleri San. ve Tic. Ltd. Şti. tarafından, (29.04.2011 tarihinde devir tamamlandı)

10. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
BUNYAN	Kayseri	1,360	13 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 10 için en yüksek teklif 69.700.000 ABD doları bedelle Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş. tarafından, (17.01.2011 tarihinde devir tamamlandı)
ÇAMARDI	Niğde	0,069	
PINARBAŞI	Kayseri	0,099	
SİZİR	Kayseri	6,780	

11. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
DEĞİRMENDERE	Osmaniye	0,500	03 Haziran 2010 tarihinde yapılan Grup 11 için en yüksek teklif 7.020.000 ABD doları bedelle Ka-Fnii Enerji Üretim San. ve Tic. Ltd. Şti. tarafından, (02.03.2011 tarihinde devir tamamlandı)
KARAÇAY	Osmaniye	0,400	
KUZUCULU	Hatay	0,272	

12. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
KOYULHISAR	Sivas	0,200	İhalesi ileri bir tarihte ötelendi.
LADIK-BÜYÜKKIZOĞLU	Samsun	0,400	

13. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
BESNİ	Adıyaman	0,272	21 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 13 için en yüksek teklif 13.800.000 ABD doları bedelle Kayseri ve Civarı T.A.Ş. tarafından, (05.04.2011 tarihinde devir tamamlandı)
SB DERME	Malatya	4,500	
ERKEK	Malatya	0,320	
KERNEK	Malatya	0,832	

14. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
BAYBURT	Bayburt	0,396	7 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 14 için en yüksek teklif 29.050.000 ABD doları bedelle Boydak Enerji Üretim ve Ticaret A.Ş. tarafından, (03.01.2011 tarihinde devir tamamlandı)
CEMİŞGEZEK	Tunceli	0,116	
GİRLEVIK	Erzincan	3,040	

15. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
ESENDAL	Artvin	0,300	10 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 15 için en yüksek teklif 6.550.000 ABD doları bedelle Demistaş Doğu Elektrik Makine İnşaat San. ve Tic. A.Ş. Tarafından,
İŞIKLAR (VİSERA)	Trabzon	1,040	

16. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	
ÇAĞ ÇAĞ	Mardin	14,400	18 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 16 için en yüksek teklif 40.800.000 ABD doları bedelle Nas Enerji A.Ş. tarafından, (02.03.2011 tarihinde devir tamamlandı)
ÖTLÜCA (Hakkari)	Hakkari	1,280	
ULUDERE	Sırmak	0,640	

17. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	12 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 17 için en yüksek teklif 6.350.000 ABD doları bedelle Er-Bu İnşaat ve Tic. Koll. Şti. Ercan TUNÇ, Burhan ÇETİN tarafından, (Mostar Enerji Elektrik Üretim Lt.Şti.'ne 28.02.2011 tarihinde devir tamamlandı)
ADİLCEVAZ	Bitlis	0,394	
AHLAT	Bitlis	0,201	
MALAZGİRT	Muş	1,216	
VARTO-SÖNMEZ	Muş	0,292	
18. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	20 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 18 için en yüksek teklif 50.050.000 ABD doları bedelle Nema Kimya-Espe Ortak Girişim Grubu tarafından ,
ENGİL	Van	4,590	
ERÇİŞ	Van	0,800	
HOŞAP	Van	3,450	
KOÇKÖPRÜ	Van	8,800	
19. GRUP			
Santral Adı	İli	Kurulu Güç (MW)	11 Mayıs 2010 tarihinde yapılan Grup 19 için en yüksek teklif 14.700.000 ABD doları bedelle Kisan İnşaat Mühendislik San. ve Tic. A.Ş. tarafından verilmiştir.
ARPAÇAY-TELEK	Kars	0,062	
KİTİ	İğdir	2,760	

İşletme hakkının devri yöntemiyle ihaleye çıkılan bir başka grup ise Kısık, Boz-kır, Göksu, Durucasu ve Ladik hidroelektrik santralleri olmuştur. Bu santraller için 29.07.2011 tarihinde teklif veren dört firma 03.08.2011 tarihinde nihai pazarlık görüşmelerine davet edilmiş ancak ihale bilinmeyen bir nedenle iptal edilmiştir.

Benzer bir ihale süreci de 1120 MW kurulu gücündeki Hamitabat doğalgaz termik santralinde yaşanmıştır. Son teklif verme tarihi 27 Haziran 2011 olarak ilan edilmesine karşın bu tarih önce 28 Temmuz 2011 tarihine daha sonra da 23 Eylül 2011 tarihine ötelenmiştir. Ancak daha sonra ihalenin iptal edildiği öğrenilmiştir.

4- ÖZELLEŞTİRMENİN AMAÇLARI İLE UYGULAMALARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Özelleştirmelerin doğurduğu sonuçları daha iyi anlamak bakımından; elektrik enerjisi alanında Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nca öne sürülen özelleştirme amaçları ile 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'nda belirtilen "...rekabet ortamında çevreyle uyumlu, ucuz, sürekli ve kaliteli elektrik enerjisinin tüketicilerin kullanımına sunulması" amaçlarının, özelleştirmeler sonrasında gerçekleşen uygulamalar ve yapılan düzenlemelerle ne kadar örtüştüğüne bakmakta yarar vardır.

Bu anlamda dağıtım özelleştirmeleri sürecinde elektrik piyasasında yaşanan değişiklikleri;

1-Elektrik Enerjisi Tüketim Bedelleri (Elektrik Tarifeleri)

2-Elektrik Enerjisi Hizmet Bedelleri,

3-Elektrik Dağıtım Tesis Yatırımları ve

4-Elektrik Dağıtım Tesislerinin Bakım Onarımı

gibi faaliyetleri inceleyerek değerlendirmek doğru olacaktır.

4.1- ELEKTRİK ENERJİSİ TÜKETİM BEDELLERİ

4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası gereği elektrik sektörü piyasalaştırılmış ve tüm faaliyetler de ayrıştırılmıştır. Faaliyet ayrıştırması ile birlikte her bir faaliyetin karşılığı ayrı ayrı tüketici faturalarına yansıtılmaktadır.

Elektrik tüketim faturalarına yansıyan ve kısaca tarife olarak adlandırılan tüketim bedelleri, her dört ayda bir maliyet bazlı fiyatlandırma ve fiyat eşitleme mekanizmasına göre ulusal ölçekte hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

Ulusal ölçekte hazırlanan tarifenin de;

-Perakende enerji satış bedeli,

- Dağıtım sistemi kullanım bedeli,
- İletim sistemi kullanım bedeli,
- Kayıp/kaçak (K/K) bedeli,
- Perakende satış hizmeti (PSH)-Faturalama bedeli,
- Perakende satış hizmeti (PSH)-Sayaç okuma bedeli,

bileşenlerinden oluştuğu görülmektedir.

Bu bileşenlerin toplamından oluşan **tüketici tarifeleri son dört (2008-2011) yılda; tek zamanlı mesken abonelerinde yüzde 91,3 (Kalkınmada Öncelikli illerdeki mesken aboneleri içinde yüzde 104,6) oranında, tarımsal sulama ve alçak gerilim sanayi abonelerinde ise yüzde 84,7 oranında artmıştır.**

Aynı şekilde, **Hayır Kurumu olarak; Türkiye Kızılay Derneği, Türk Hava Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Türkiye Yardım Sevenler Derneği, Darülaceze kurumları ile Darüşşafaka Cemiyeti ve Yeşilay Derneği ile, Müzeler, Resmi Okullar, Resmi Yurtlar, Resmi Üniversite, Resmi Yüksek Okullar, Resmi Kurslar, Resmi Sağlık Kuruluşları, İçme-Kullanma Suları'na ait aboneliklerde de ortalama yüzde 108 oranında artmıştır.**

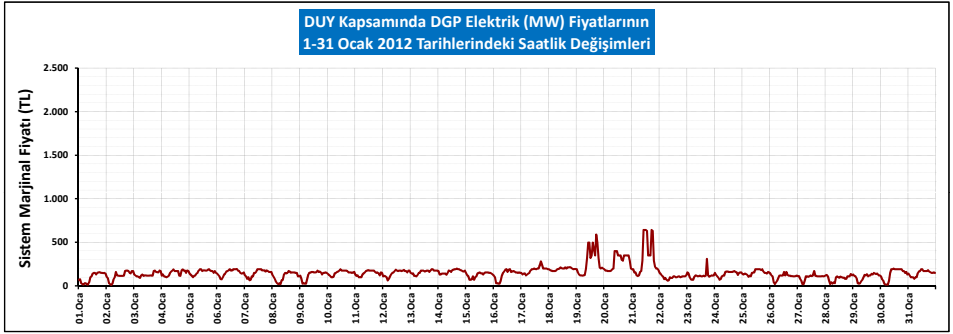
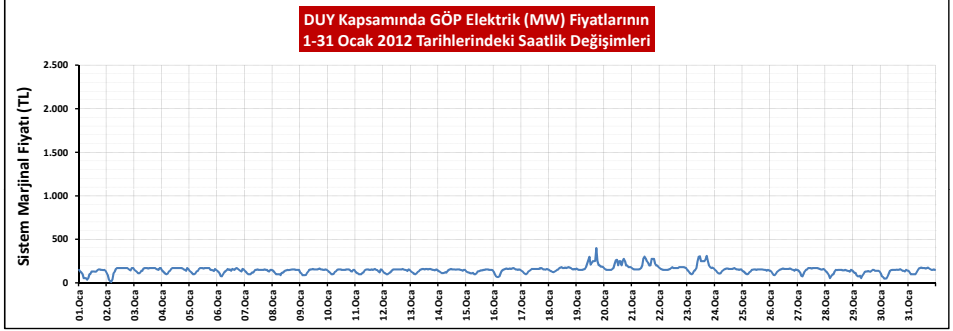
Maliyet bazlı fiyatlandırma söylemlerine karşın, dağıtım şirketlerine toptan enerji satan TETAŞ 2010 yılının son üç ayı için toptan satış fiyatlarında yüzde 20,35 oranında (15,63 Krş/kWh'ten 12,45 Krş/kWh'e) indirim yapmış fakat bu indirim tüketici fiyatlarına (tarifelere) yansıtılmamıştır. TETAŞ'ın toptan satış fiyatlarına 2010 ve 2011 yıllarının üçüncü çeyreğini kapsayan üç aylık dilimlerde yapmış olduğu yüzde 2,29 luk ve yüzde 11,77 oranındaki artışlar da tüketici tarifelerine **zam** olarak yansıtılmamıştır.

2010 yılının son altı aylık döneminde yukarıdaki fiyat hareketleri dikkate alındığında, (TETAŞ dağıtım şirketlerince tüketime sunulan enerjinin yaklaşık yüzde 50'sini karşılamaktadır ve 2009 yılı verilerine göre yıllık yaklaşık 160 milyar kWh tüketim söz konusudur) **yapılacak kaba bir hesaplamada dağıtım şirketlerine yaklaşık 550.000.000.-TL mali kaynak aktarımından söz etmek mümkün olmaktadır.**

4.1.a- Elektrik üretim bedeli

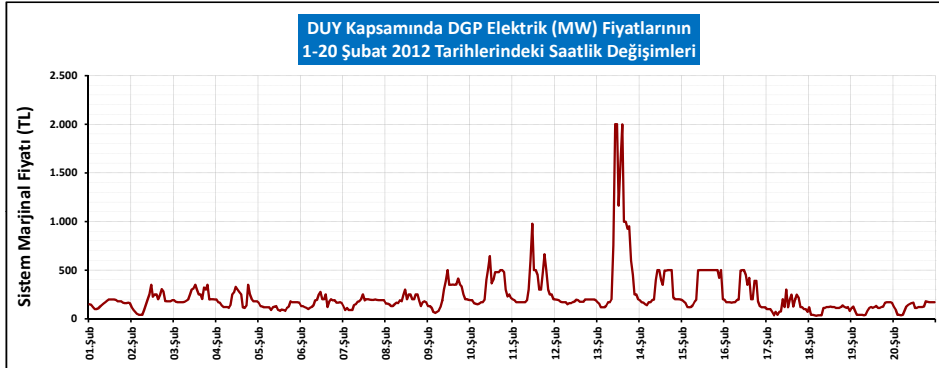
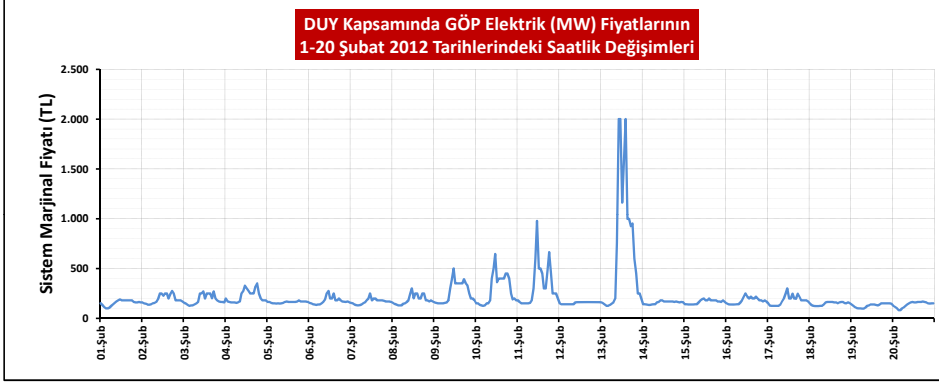
Elektrik enerji toptan satış fiyatlarını ve dolayısıyla abone tüketim bedeli olarak tarifeleri belirleyen en önemli etkenlerden biri şüphesiz elektrik üretim maliyetleridir. 2011 yılı sonu itibarıyla özel sektörün elektrik üretimindeki payı yaklaşık yüzde 59,6 olarak gerçekleşmiştir. Arz ve talebin birbirine yakın bir seyir izlediği elektrik enerjisinin serbest piyasada, piyasanın tercihlerine terk edilerek ticarileşmesi arz güvenliği açısından bir risk oluşturduğu gibi 4628 sayılı Yasa'nın amacında yer alan ucuzluk beklentisinin de hayalden öteye gitmeyeceğinin önemli bir göstergesidir.

4628 sayılı Yasada yer alan serbest piyasa yapısını oluşturmak ve kamunun piyasaya sözde müdahalesini önlemek adına yapılan özelleştirmeler ile üretimdeki kamu payının düşürülmesi hedeflenmiştir. Arz ile talebin birbirine çok yakın bir seviyede gerçekleştiği, yedek arz kapasitesinin sınırlı ve birincil kaynakta dışa bağımlılığımızın ciddi bir tehdit oluşturduğu, piyasanın ticari tercihlerine emanet edilmiş elektrik üretiminde 27.12.2006 tarihinde Dengeleme Ulaştırma Yönetmeliği (DUY) kapsamında oluşan sistem marjinal fiyatlarındaki manipülasyonun daha büyük boyutta 2012 Şubat ayında yaşanması da sürpriz olmamıştır. 2012 yılı Ocak ayı ile 01-20 Şubat 2012 tarihleri arasında Gün Öncesi Piyasada (GÖP) ve Dengeleme Güç Piyasasında (DGP) oluşan saatlik fiyatlar aşağıdaki grafiklerde sırasıyla yer almaktadır.

Ocak 2012 ayı GÖP ve DGP grafiklerinden de görüleceği üzere, özellikle DGP’de 19 Ocak 2012 tarihinde saatlik marjinal fiyatlar bazı zaman dilimlerinde 500-600 TL (kWh fiyatı 50-60 krş) arasında, 21 Ocak 2012 tarihinde de 600-650 TL (kWh fiyatı 60-65 krş) arasında değişim göstermiştir. Söz konusu fiyat artışlarının yaşandığı saat dilimleri içinde DUY kapsamında işlem gören elektrik enerjisi miktarının bu fiyatlardan piyasaya satışı yapıldığı göz önüne alındığında oluşan kamu zararının da boyutu ortaya çıkacaktır.

Aynı şekilde 1-20 Şubat 2012 günleri arasında GÖP ve DGP'de yaşanan fiyat değişimlerine ait aşağıdaki grafikler incelendiğinde;

Gerek GÖP'de gerekse DGP'de 9 Şubat 2012 günü saatlik olarak 500 TL (kWh bazında 50 krş'a) ile başlayan fiyat sıçramalarının 10 Şubat 2012 günü 645 TL'ye (kWh bazında 64,5 krş'a), 11 Şubat 2012 günü 978 TL'ye (kWh bazında 97,8 krş'a) ulaştığı ve nihayet 13 Şubat 2012 günü ise adeta pik yaparcasına 2.000 TL (kWh bazında 2 TL)'yi de aştığı görülmüştür.

Odamız tarafından yapılan değerlendirmelerde, sadece 13 Şubat 2012 günü elektrik piyasasında normal koşullarda yaklaşık 10 milyon TL civarında olması beklenen işlem hacminin yaklaşık 66,1 milyon TL tutarında gerçekleştirildiği hesaplanmıştır. Web tabanlı Enerji Port⁵ sitesinden yapılan 21 Şubat 2012 tarihli haberde ise 13 Şubat 2012 günü elektrik piyasasında satışı yapılan elektrik enerjisi bedelinin 80 milyon TL olduğu belirtilmiştir. Ocak-Şubat aylarının değişik gün ve saatlerinde yaşanan fahiş fiyat artışları göz önüne alındığında sadece iki aylık sürede oluşan kamu zararının 100 milyon TL dolayında olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

5 <http://www.enerjiport.com/2012/02/21/yuksek-fiyattan-80-milyon-liralik-elektrik-satildi/>

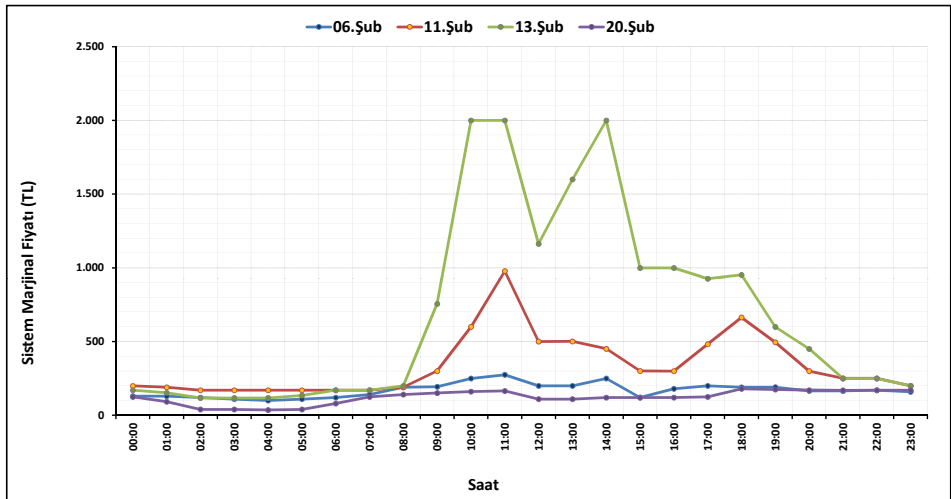
Yaşanan bu fiyat artışlarında, dağıtım şirketlerinin her ne pahasına olursa olsun gün öncesi piyasadan temin ettikleri enerji maliyetlerini tarifelere yansıtılabilmelerine olanak tanıyan uygulamaların etkili olduğu açıkça görülmektedir.

Dağıtım şirketleri gün öncesi piyasadan satın aldıkları enerji bedelinin tarifelere yansıtılıyor olması nedeniyle muhtemel açıklarını doğal olarak gün öncesi piyasadan temin etmektedirler. Dolayısıyla, tarifelere yansımadığı için denge-sizliğe düşüp dengeleme güç piyasasında oluşan fiyatlardan mümkün oldu-ğunca az etkilenmek veya ideal şartlarda hiç etkilenmemek istemelerini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Yaşanan gelişmeler ve oluşan fiyatlar konusun-da yetkililerin **“her şeyin yasal olduğunu”** söylemeleri ne yazık ki çok doğrudur. Çünkü 4628 sayılı Yasanın bu yöndeki uygulamalarında da karşımıza akıl dışı fahiş fiyatlar çıkmaktadır. Bu yöndeki uygulamalarda dağıtım şirketlerinin herhangi bir zararı söz konusu olmamaktadır. Üretim şirketleri ise bir anda çok büyük karlar elde ettiği için olabildiğince mutludurlar. Özel dağıtım şirketleri-nin birçoğunun üretim bağlantısı da olduğu göz önüne alındığında dağıtım şirketlerinin de mutlu olduğunu söylemek her halde yanlış olmayacaktır.

Ancak piyasada oluşan bu fiyatlardan kaynaklanan maliyetleri üstlenmekle so-rumlu(!) olan bir “piyasa aktörü” elbette ki var. O aktör de tabii ki “TÜKETİCİ”dir...

Çünkü sonuç olarak ister dolaylı olsun, ister doğrudan olsun piyasada olu-şan bu fiyatların faturası yine tüketiciye çıkarılmaktadır.

2012 Şubat ayı içinde dört ayrı gün içinde, dengeleme güç piyasasında oluşan saatlik fiyat değişimlerini gösteren grafik aşağıda verilmiştir.

Normal şartlar altında, gün içindeki fiyat değişimlerinin 20 Şubat 2012 günü eğrisindeki gibi olduğu, arz ve talepteki değişimler sonucu zaman zaman daha pahalı olarak 6 Şubat 2012 eğrisi ile benzerlik gösterdiği bilinen elektrik piyasasında; üretimin büyük bölümünün özel sektör eliyle gerçekleşiyor olması, üretimin ithal birincil kaynak ağırlıklı baskın rolünün kırılmaması, piyasanın her türlü manipülasyona açık ve kar tercihlerine terk edilmiş olması, enerji yönetimindeki çok başlılık ve liyakatsizlik gibi nedenler bizlerin zaman zaman 11 ve 13 Şubat 2012 günlerindeki fiyat eğrileri ile karşılaşmamızı kaçınılmaz kılmaktadır.

Mevcut piyasa yapısı içinde her an yaşanması muhtemel bu tür manipülasyonların doğuracağı fiyat artışlarından ve arz sıkıntılarından en fazla etkilenecek kesim yine halkımız ve sanayicimiz olacaktır. Bu nedenledir ki tüketiciler açısından elektrik üretim özelleştirmeleri de en az dağıtım özelleştirmeleri kadar önem arz etmekte ve özelleştirme sevdasından bir an önce vazgeçilmelidir.

Ayrıca, tarifeyi oluşturan bileşenler içinde yer alan kayıp/kaçak bedeli ile sayaç okumaya ait perakende satış bedeline de kısaca bir göz atmakta yarar vardır.

4.1.b- Kayıp/kaçak bedeli:

Daha önce enerji bedeli içinde işlem gören ve 01.01.2011 tarihinden geçerli olmak üzere yapılan tarife ayrıştırmasındaki yeni düzenleme ile ayrı bir kalem olarak faturalara yansıyan kayıp/kaçak bedelinin hesaplanmasında en önemli etken dağıtım bölgeleri için Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) tarafından belirlenen kayıp/ kaçak hedefleridir. Tarife grubuna göre tarife içinde yaklaşık yüzde 9 ile yüzde 12,5 arasında bir orana sahiptir. Faturalara yansıyan bu bedeli oluşturan bileşenleri (kayıp ve kaçığı) ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Birincisi kayıp enerji, ikincisi de faturalanamayan tüketimden kaynaklı kaçak enerjidir.

Kayıp enerji teknik bir sorundur. Elektrik enerjisi, üretim noktasından tüketim noktasına gelene kadar elbette bir miktar kayba uğramaktadır. Bu kaybın sıfır olması veya bir başka ifadeyle enerjinin kayıpsız nakli mümkün değildir. Ancak bu kaybın minimum seviyeye çekilmesi dağıtım şirketlerinin sorumluluğundadır. Bunun için de dağıtım şebekelerinde tekniğine uygun olarak yapılması gereken periyodik bakımlar (bakım ve onarımlar) ve şebeke için yapılacak yeni (yenileme, genişleme ve kapasite artırma gibi) yatırımlar önem kazanmaktadır. Dağıtım şirketlerinin 2011-2015 yıllarında yapacakları yatırımlar bir önceki döneme (2006-2010) göre 3,08 kat artmış ve tarifelere de yansıtılarak bir anlamda tüketici zaten bu işe ortak edilmiştir.

Faturalanamayan (çoğunlukla kaçak kullanım kaynaklı) tüketim ise dağıtım özelleştirmelerine gerekçe oluşturan ve özel sektörün gerekli tedbirleri alarak önleyeceği söylenen tüketimdir. EPDK tarafından dönemlik olarak ortaya konan yüzde (%) kayıp kaçak hedef oranları (KKHO) nispetinde dağıtım şirketlerinin sorumluluğunda olan bir konudur.

EPDK tarafından 2006-2010 yılları arasında belirlenen kayıp/kaçak hedef oranları 2011-2015 yılları için 2010 yılına göre daha aşağıya çekilmesi veya en azından aynı seviyede tutulması gerekirken aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere bazı dağıtım şirketlerine ait bu oranlar aksine artırılmıştır.

Dağıtım Şirketi	2009		2010		2011	2012	2013	2014	2015
	Hedef	Gerçek	Hedef	Gerçek	Hedef	Hedef	Hedef	Hedef	Hedef
Dicle EDAŞ	41,58	73,01	36,83		60,96	50,63	42,06	34,93	29,01
Vangözü EDAŞ	40,03	55,57	35,45		46,15	38,33	31,84	26,45	21,97
Aras EDAŞ	20,25	27,70	17,95		22,92	19,04	17,62	16,30	15,08
Çoruh EDAŞ	12,28	11,51	11,70		10,90	10,39	10,15	10,15	10,15
Fırat EDAŞ	12,02	13,63	10,95		12,59	11,65	11,11	10,59	10,09
Çamlıbel EDAŞ	9,24	7,71	8,74		7,72	7,36	7,02	6,92	6,92
Toroslar EDAŞ	9,89	8,30	9,06		9,38	8,94	8,52	8,12	7,74
Meram EDAŞ	8,57	8,54	8,43		8,59	8,28	8,28	8,28	8,28
Başkent EDAŞ	8,84	8,34	8,23		8,46	8,07	7,88	7,88	7,88
Akdeniz EDAŞ	7,95	9,18	7,84		8,86	8,45	8,05	8,02	8,02
Gediz EDAŞ	7,93	7,67	7,80		8,48	8,08	7,70	7,34	7,00
Uludağ EDAŞ	6,64	5,59	6,10		6,96	6,90	6,90	6,90	6,90
Trakya EDAŞ	6,55	6,41	6,24		7,70	7,70	7,70	7,70	7,70
AYEDAŞ	7,14	7,48	6,57		7,12	6,79	6,61	6,61	6,61
Sakarya EDAŞ	7,09	6,81	6,54		7,66	7,31	6,96	6,64	6,33
Osamangazi EDAŞ	6,57	6,08	6,48		7,21	7,21	7,21	7,21	7,21
Boğaziçi EDAŞ	11,05	9,68	10,57		9,12	8,69	8,28	7,90	7,57
Kayseri ve Civ.Elk.TAŞ	10,06	6,97	10,05		10,01	10,01	10,01	10,01	10,01
Aydem	7,74	9,59	7,49		9,80	9,34	8,90	8,49	8,09
Akedaş (Göksu EDAŞ)	11,99	6,93	11,76		10,03	10,03	10,03	10,03	10,03
Yeşilirmak EDAŞ	11,17	10,63	10,59		10,35	9,87	9,41	8,97	8,78

Ulusal ölçekte tüm tüketicileri etkileyen bu oranların artırılması yönünde yapılan değişikliğe neden gereksinim duyulduğu bilinmemektedir. Artırılan bu hedefler ile tüketiciler üzerinden dağıtım şirketlerine mali kaynak aktarıldığı açıktır. Bazı dağıtım şirketleri için bu oranların hiç değiştirilmeden 4-5 yıl gibi sürelerle sabit tutulması da üzerinde durulması gereken bir başka konudur.

Halen kamu elinde olan dağıtım şirketlerinin verdikleri kayıp/kaçak tüketim değerlerinin gerçeği yansıtmadığı yönünde kulaktan kulağa dolaşan bilgiler EPDK'yı da etkilemiş olmalı ki KKH oranlarını revize etmek durumunda kalmış ve sanki işe sıfırdan başlanıyormuş gibi bir anlayışa yönelmiştir. Özel sektör lehine yapılan bu değişikliklerle aslında mevcut yasal sürece karşı da aykırı bir davranış sergilenmiştir. Çünkü ihalesi tamamlanmış ve halen devir işlemleri gerçekleşmemiş olan dağıtım şirketlerini de kapsamak üzere, özelleştirme ihalesi öncesinde şirketlerin Özelleştirme İdaresi Başkanlığından temin ettikleri ihale dosyalarının ayrılmaz bir parçası olan "Bilgi Dokümanı"⁶ içinde;

"Bilgi Dokümanı ve bu dokümanda yer alan bilgiler, herhangi bir anlaşma veya bağlayıcı bir teklifin temelini veya kendisini teşkil etmez. Katılımcıların, son teklif verme tarihinden önce, TEDAŞ ve sahibi olduğu dağıtım şirketlerini ve bunların mevcut durumunu incelemeleri esastır. Buna göre; Katılımcıların TEDAŞ ve sahibi olduğu dağıtım şirketleri ve bunların mevcut ve fiili durumu hakkında, ihalenin her aşamasında ve Hisse Satış Sözleşmesinin imzalanması sırasında tam bilgi sahibi olduğu ve bu bilgi dâhilinde teklif vererek, Hisse Satış Sözleşmesi imzaladığı kabul edilir. Katılımcılar ve satış işlemi sonrasında Alıcı; basiretli bir tacir gibi davranmak suretiyle TEDAŞ ve sahibi olduğu dağıtım şirketleri ile ilgili gerekli gördüğü her türlü teknik, hukuki, finansal, vergisel ve diğer incelemeler ile tesis ziyaretlerini yaptığını veya yaptırdığını ve TEDAŞ ve sahibi olduğu dağıtım şirketlerinin Hisse Satış Sözleşmesi tarihi itibarıyla mevcut ve fiziki durumunu bilerek dağıtım şirketlerinin hisselerini devir ve teslim aldığını, Bilgi Dokümanı'nda ve/veya başka bir dokümanda yer alan bilgi, beyan ve/veya açıklamaların gerçeğe aykırı, yanlış ve/veya hatalı olduğu veya benzeri iddiaları ileri sürmeyeceğini, buna dayanarak dağıtım şirketlerinin hisselerinin devrinin gerçekleşmesinin ardından, ayıba karşı tekeffül veya mevzuattaki diğer hükümler kapsamında, ÖİB veya diğer herhangi bir kamu kurumundan talepte bulunamayacağını kabul ve taahhüt eder."

Hükmü yer almaktadır. Bilgi dokümanında, katılımcıların "dağıtım bölgelerinin mevcut ve fiili durumu hakkında tam bilgi sahibi olduğu ve bu bilgi dâhilinde teklif verdiği" kabul edilmesine karşın EPDK'nın KKH oranlarını revize etmesini anlamak mümkün olmamıştır.

EPDK; dağıtım bölgeleri için belirlediği 2010 yılı kayıp/kaçak hedefini hiç değiştirmeden, yıllık ortalama yüzde 7 talep artışı ile 2011-2015 yılları için de devam ettirseydi, bu zaman aralığında beklenen kayıp/kaçak tüketimi şimdi öngörülenden 8 milyar kWh daha az olacaktı. Yani 8 milyar kilovat saatlik kayıp kaçak bedeli tüketicilerden tahsil edilmeyecekti.

⁶ <http://www.oib.gov.tr/2010dosyalarTEDAS%20Teaser%20Türkçe%20v05-comments%20removed.pdf>

2011-2015 yılları için belirlenen yeni kayıp/kaçak hedefi oranları üzerinden; ulusal ölçekte 14,07 Krş/kWh olan 2010 yılı Türkiye Ortalama Elektrik Toptan Satış Fiyatı dikkate alınarak hesaplama yapıldığında kayıp kaçak hedef yükseltmesi nedeniyle **tüketiciden fazladan yapılacak tahsilatın en iyimser tahminle yaklaşık 1,13 milyar TL olması beklenmektedir.**

4.1.c- PSH (Sayaç Okuma) bedeli:

Geçmişte tek kalemde işlem gören ve tüketimin düzenli tespit edilerek (okunarak) faturalanması için yürütülecek büro ve işletme giderlerini kapsayan Perakende Satış Hizmet Bedel de 01.01.2011 tarihinden itibaren iki ayrı (PSH-Faturalama ve PSH-Sayaç okuma) faaliyet olarak ayrıştırılmıştır. 2010 yılı sonuna kadar tek bileşen olarak tarife yansıyan bu faaliyet ayrıştırıldıktan sonra yüzde 157 oranında zamlanmıştır. İki faaliyet toplam olarak, tarife içinde yüzde 2-2,5 arasında bir oranda pay oluşturmaktadır.

Perakende satış hizmeti faaliyetinin ayrıştırılması ile birlikte, aynı özelliklere/konuma sahip tüketicilere fatura edilen sayaç okuma bedelinde çok önemli bir eşitsizlik ortaya çıkmıştır. Örneğin 20 daireli bir apartmandaki sayaç odasında (panosunda) toplu olarak yer alan sayaçların aynı kişi tarafından okunmasıyla aynı (sayaç okuma) hizmeti alan tüketiciler, farklı tüketim miktarlarından dolayı aynı hizmete farklı bedeller ödemek zorunda bırakılmışlardır. Dolayısıyla bu uygulama ile 4628 sayılı Yasa ve ikincil mevzuatta özellikle vurgu yapılan **“eşit taraflar arasında ayırım yapılmaması”** ilkesi de bir anlamda göz ardı edilmiştir.

EPDK bu eşitsizliği gidermek üzere 2012 yılı başından itibaren bu uygulamayı sonlandırmış ve sayaç okuma hizmetini abone başına sabit bir bedel ile fiyatlandırarak yürürlüğe koymuştur. Buna göre alçak gerilim şebekesinden bağlantısı olan abone sayaçlarının okunması 0,416 TL, yüksek gerilim şebekesinden bağlantısı olan abone sayaçlarının okunması da 4,161 TL olarak belirlemiştir.

Ülkemizdeki mesken abonelerinin aylık tüketim ortalaması 150 kWh'tir. Odamız tarafından yapılan bir çalışmada da dört kişilik bir ailenin ortalama aylık tüketiminin 230 kWh olduğu saptanmıştır. Abone başına alınan sayaç okuma bedeli ile de abone grupları içinde sayısal olarak büyük ağırlığı olan mesken abonelerine zamlı yeni bir tarife yaratılmıştır. Çünkü, büyük bölümü alçak gerilim şebekesinden bağlantılı olan mesken abonelerinin eski tarife yapısına göre söz konusu 0,416 TL'yi ödemeleri için aylık 402 kWh tüketim yapmaları gerekmektedir.

Dağıtım sistemine sunularak tahakkuku yapılan elektrik enerjisi miktarının 2009 yılı verilerine göre 135 Milyar kWh'tir. 2011 yılı tarifesinde de PSH (Sayaç Okuma) bedelinin 0,104 Krş/kWh olduğu göz önüne alınarak yapılan hesaplamada; *sayaçlarının okunması için tüketiciler, dağıtım şirketlerine yıllık olarak yaklaşık 140 milyon TL ödemiştir. 140 milyon TL (tüketim artışıyla doğru orantılı olarak artacak) olan bu bedelin 2012 yılı değişikliğinden sonra yaklaşık yüzde 80'i mesken abonelerince ödenecektir.*

Kaldı ki, tüketicinin bedel ödeyerek satın aldığı bir mal veya hizmetin ölçülmesi için de ayrıca bedel ödemesinin mantığını anlamak mümkün değildir. Bu durum da; verilen hizmetten bağımsız olarak fiyatlandırma yoluna gidildiğini, asıl amacın hizmetin bedelini tüketicilerden tahsil etmek değil, özelleştirilen dağıtım şirketleri için yeni ve garantili bir gelir kapısı yaratmak olduğunu göstermektedir.

4.2- ELEKTRİK ENERJİSİ HİZMET BEDELLERİ

Yeni abone olarak dağıtım şebekesine bağlanacak tüketiciler için dağıtım şirketlerinin uygulayacakları düzenlemeye tabi bedeller, her yılın son aylarında Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı ile belirlenmektedir.

EPDK tarafından belirlenen bu bedeller için Elektrik Piyasası Endeksi (EPE) veya TÜFE değişim oranları dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda son altı yıl için EPDK tarafından belirlenen **bağlantı bedeli**, **kesme-bağlama bedeli** ve **güvence bedeline** yapılan artışlar Hazine Müsteşarlığı⁷ ve TÜİK tarafından yayımlanan ve aşağıda verilen tablolardaki yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) değişim oranları ile karşılaştırılmıştır.

Enflasyon (TÜFE) Hedef ve Gerçekleşmeleri

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hedef	35	20	12	8	5	4	4	7,5	6,5	5,5	5
Gerçekleşme	29,7	18,4	9,3	7,7	9,7	8,4	10,1	6,5	6,4	10,5	-

⁷ <http://www.hazine.org.tr/ekonomi/enflasyon.php>

Aylık ve Yıllık TÜFE Enflasyon Oranları (2003-2011)

TÜFE(%)	2003=100	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
OCAK	AYLIK		0,66	0,55	0,75	1,00	0,80	0,29	1,85	0,41
	YILLIK*		10,59	9,23	7,93	9,93	8,17	9,50	8,19	4,90
ŞUBAT	AYLIK	1,54	0,52	0,02	0,22	0,43	1,29	-0,34	1,45	0,73
	YILLIK*		9,48	8,69	8,15	10,16	9,10	7,73	10,13	4,16
MART	AYLIK	1,96	0,96	0,26	0,27	0,92	0,96	1,05	0,58	0,42
	YILLIK*		8,40	7,94	8,16	10,86	9,15	7,89	9,56	3,99
NİSAN	AYLIK	0,99	0,49	0,71	1,34	1,21	1,68	0,02	0,60	0,87
	YILLIK*		7,87	8,18	8,83	10,72	9,66	6,19	10,19	4,26
MAYIS	AYLIK	0,96	0,44	0,92	1,88	0,50	1,49	0,64	-0,36	2,42
	YILLIK*		7,31	8,70	9,86	9,23	10,74	5,24	9,10	7,17
HAZİRAN	AYLIK	0,08	-0,14	0,10	0,34	-0,24	-0,36	0,11	-0,56	-1,43
	YILLIK*		7,08	8,95	10,12	8,60	10,61	5,73	8,37	6,24
TEMMUZ	AYLIK	-0,19	0,47	-0,57	0,85	-0,73	0,58	0,25	-0,48	-0,41
	YILLIK*		7,79	7,82	11,69	6,90	12,06	5,39	7,58	6,31
AĞUSTOS	AYLIK	0,16	0,77	0,85	-0,44	0,02	-0,24	-0,30	0,40	0,73
	YILLIK*		8,45	7,91	10,26	7,39	11,77	5,33	8,33	6,65
EYLÜL	AYLIK	1,35	0,94	1,02	1,29	1,03	0,45	0,39	1,23	0,75
	YILLIK*		8,01	7,99	10,55	7,12	11,13	5,27	9,24	6,15
EKİM	AYLIK	0,92	2,24	1,79	1,27	1,81	2,60	2,41	1,83	3,27
	YILLIK*		9,43	7,52	9,98	7,70	11,99	5,08	8,62	7,66
KASIM	AYLIK	1,27	1,32	1,40	1,29	1,95	0,83	1,27	0,03	1,73
	YILLIK*		9,48	7,61	9,86	8,40	10,76	5,53	7,29	9,48
ARALIK	AYLIK	0,43	0,32	0,42	0,23	0,22	-0,41	0,53	-0,30	0,58
	YILLIK*		9,35	7,72	9,65	8,39	10,06	6,53	6,40	10,45

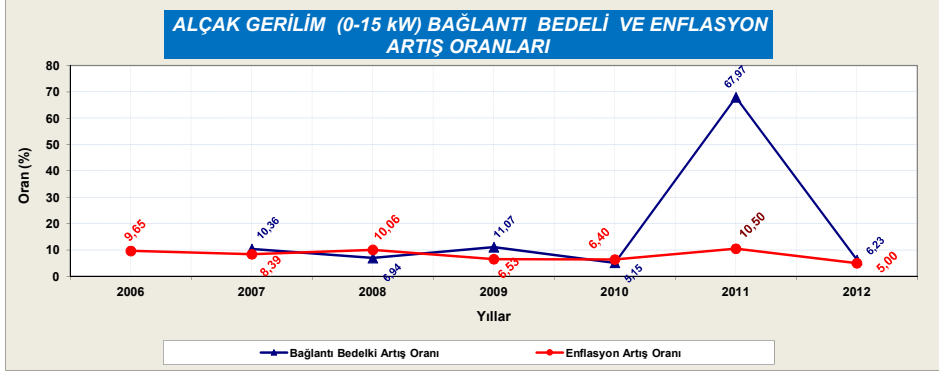
Kaynak: TÜİK * Bir önceki yılın aynı ayına göre.

4.2.a- Bağlantı bedeli:

Tüketicinin dağıtım sistemine ilk bağlantı aşamasında bir defaya mahsus olmak üzere tahsil edilen bedeldir. 2005 yılına kadar her abone için güç (kW) hesabıyla tahsil edilen bu bedel 2006 yılından sonra bağlantı başına alınan sabit bir bedel olarak tarifelendirilmiştir. Alçak gerilim şebekesinden yapılan bağlantılara ait 2006-2012 yılları arasındaki bedeller aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Yılı	Bağlantı Bedeli (TL)	Yıllık Artış Oranı (%)	2006'ya Göre Artış (%)	Yıllık Enflasyon Oranı (%)
2006	22,20 TL			9,65
2007	24,50 TL	10,36	10,36	8,39
2008	26,20 TL	6,94	18,02	10,06
2009	29,10 TL	11,07	31,08	6,53
2010	30,60 TL	5,15	37,84	6,40
2011	51,40 TL	67,97	131,53	10,50
2012	54,60 TL	6,23	145,95	5,00

Bağlantı bedellerindeki yıllık artış oranları aşağıdaki grafikte görüleceği üzere, Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan ve 2012 yılı için hedef olarak belirlenen yıllık TÜFE değişim oranları ile karşılaştırılmıştır.

2011 yılı bağlantı bedeli için 2010 yılına göre yapılan artışın anlaşılabilir (2010 Eylül ayı TÜFE oranı yüzde 9,24 olmasına karşılık yüzde 10 gibi) bir seviyede yapılması beklenirdi. Ancak artışın yüzde 68 oranında olması ile **ülke genelinde her yıl yeni abone olan yaklaşık 1-1,2 milyon tüketicinin 2011-2015 yılları arasında yıllık olarak fazladan en az 20 milyon TL bedel ödemesine neden olmaktadır.**

Tabloda sabit bağlantı bedeli olarak verilen ücret 0-15 kW arasında gücü olan alçak gerilim aboneleri içindir. Gücü; 15-100 kW ve 100 kW'ın üzerindeki aboneler için belirlenmiş olan sabit bağlantı bedellerinin daha yüksek olduğu göz önüne alındığında, bağlantı bedeli üzerinden abonelerden dağıtım şirketlerine aktarılacak kaynak miktarının daha da artacağı açıktır.

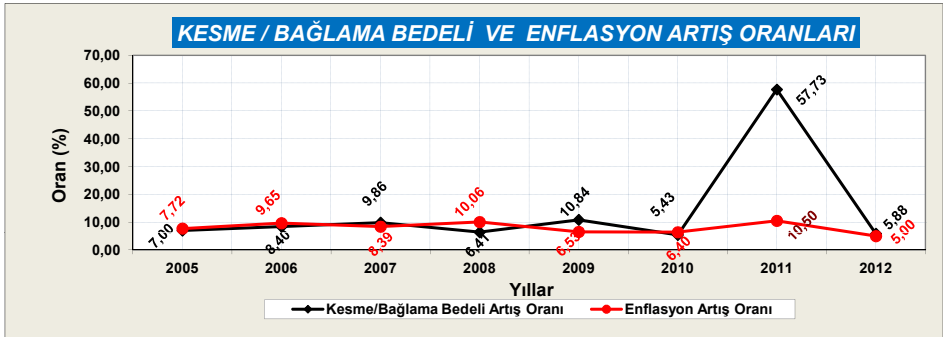
Nitekim EPDK 2012 yılı bağlantı bedelleri için yıllık TÜFE değişim oranını da göz önüne alarak 2011 yılı birim bedellerini yüzde 6,23 oranında artırmış ve 2012 yılı tarifesi oluşturmuştur. Ancak 2011 yılı için yapılan yüksek orandaki artışın etkisi 2012 yılında da devam edecek ve 2015 yılına kadar da sürecektir.

4.2.b- Kesme-bağlama bedeli:

Tüketicinin çeşitli nedenlerle elektriğinin kesilmesi ve tekrar bağlanması halinde tüketiciden o işlem için tahsil edilen sabit bir bedeldir. Alçak gerilim şebekesinden bağlı bir abone için 2005 yılında 6,55 TL kesme/bağlama bedeli 2011 yılında, 2010 yılındaki bedele yapılan yüzde 57,7'lik artışla 15,3 TL'ye çıkarılmıştır. 2005-2012 yılları arasındaki bedeller aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Yılı	Kesme/ Bağlama Bedeli (TL/Adet)	Yıllık Artış Oranı (%)	2005'e Göre Artış (%)	Yıllık Enflasyon Oranı (%)
2005	6,55	7,00	0,00	7,72
2006	7,1	8,40	8,40	9,65
2007	7,8	9,86	19,08	8,39
2008	8,3	6,41	26,72	10,06
2009	9,2	10,84	40,46	6,53
2010	9,7	5,43	48,09	6,40
2011	15,3	57,73	133,59	10,50
2012	16,2	5,88	147,33	5,00

Kesme/bağlama bedellerindeki yıllık artış oranlarını, Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan yıllık TÜFE enflasyon oranları ile karşılaştıran grafik aşağıda verilmiştir.

Sektörde yıllardır çalışanların tahminlerine göre, ülkemizde gelir dağılımında ki adaletsizlik, işsizlik ve kapitalizmin yarattığı krizler gibi nedenlerle ödeme güçlüğüne düşebilecek yaklaşık üç milyon elektrik abonesinin kesme/bağlama bedeli ödemek zorunda kalacağı varsayılmaktadır. Bu durumda, kabul edilebilir oran dışında 2011 yılı için yapılan artış sonucunda **tüketiciler üzerinden dağıtım şirketlerinin kasasına fazladan aktarılabacak kaynağın da yıllık olarak yaklaşık 25-27 milyon TL** olacağı hesaplanmaktadır.

2012 yılı artışında yıllık TÜFE değişim oranları göz önüne alınmış olsa bile, 2011 yılında oluşan aşırı artışın etkileri 2015 yılı sonuna kadar devam edecektir.

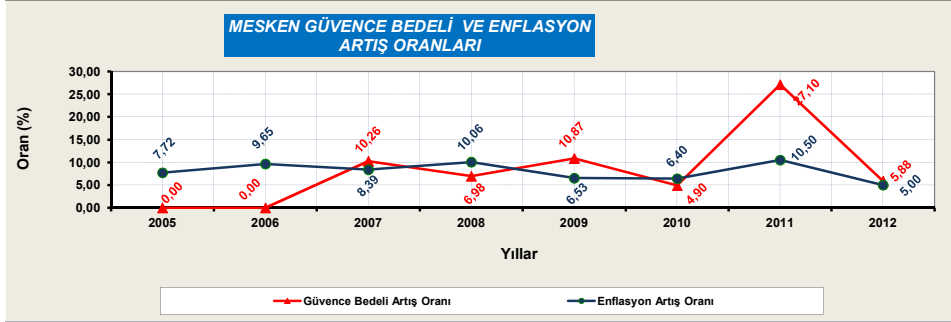
4.2.c- Güvence bedeli:

Kullanım yerinin değişmesi ve/veya perakende satış sözleşmesinin sona ermesi veya sözleşmenin feshi halinde, müşterinin elektrik enerjisi tüketim bedelini ödememesi ihtimaline karşılık olarak, borcuna mahsup etmek üzere güç üzerinden alınan bir bedeldir. Meskenler için yapılan güvence bedeli hesaplamalarında **minimum 5 kW** sözleşme gücü baz alınmaktadır. Mesken abone grubu için 2005-2012 yıllarına ait güvence bedelleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Yılı	Mesken (TL/kW)	Yıllık Artış Oranı (%)	2005'e Göre Artış (%)	Yıllık Enflasyon Oranı (%)
2005	7,8	0,00	0,00	7,72
2006	7,8	0,00	0,00	9,65
2007	8,6	10,26	10,26	8,39
2008	9,2	6,98	17,95	10,06
2009	10,2	10,87	30,77	6,53
2010	10,7	4,90	37,18	6,40
2011	13,6	27,10	74,36	10,50
2012	14,4	5,88	84,62	5,00

Mesken abone grubuna ait güvence bedelindeki artışı, Hazine Müsteşarlığı tarafından yayınlanan yıllık TÜFE enflasyon oranları ile karşılaştıran grafikten de

görülebileceği üzere, 2010 yılına kadar enflasyon oranına yakın seyreden artış oranı 2011 yılında dağıtım şirketleri lehine kabul edilemez seviyeye getirilmiştir.

Ülke genelinde yılda 1-1,2 milyon abone artışının tamamını mesken aboneliği olarak ve güvence bedelindeki artışın anlaşılabilir (% 10 gibi) bir seviyede olması halinde arada oluşacak farktan dolayı **yıllık olarak yaklaşık 10 milyon TL fazla** bir bedelin abonelere yansıtılması söz konusu olacaktır. Ayrıca yüksek orandaki fiyat artışının 2015 yılına kadar aynı şekilde devam edeceği de göz ardı edilmemelidir.

Kaldı ki; küçük ölçekli sanayi ve ticaret grubuna dahil olan abonelerin güvence bedellerinin daha da yüksek olduğu göz önüne alındığında abonelerden fazladan tahsil edilecek bedelin daha da artacağı net olarak görülecektir.

Güvence bedellerine ilişkin önemli bir uygulama da 2004 yılında çıkarılan 17.03.2004 tarih ve 2004/3 sayılı "Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji Belgesi" sonrasında yaşanmıştır. Söz konusu strateji belgesine göre dağıtım sistemi 21 bölgeye ayrılmış Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) bünyesine 20 dağıtım bölgesi oluşturulmuş ve dağıtım özelleştirilmesi eylem planı çerçevesinde bu bölgelerin 2006 yılı sonuna kadar özelleştirilmesi hedeflenmiştir.

Dağıtım bölgeleri özelleştirmelerinin yol haritasını ortaya koyan bu karardan kısa bir süre önce EPDK tarafından 23.12.2003 tarih 259/2 sayılı Kurul Kararı ile yapılan düzenlemede, "Elektrik Piyasasında Güvence Bedellerinin Hesaplanması ve Güncelleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar" ın 6. Maddesinde yer alan **"Güvence Bedeli Alınmayan Müşteriler"** sırasıyla;

a- 1606 sayılı Bazı Dernek ve Kurumların Bazı Vergilerden, Bütün Harç ve Resimlerden Muaf Tutulmasına İlişkin Kanunda adı geçen kurum ve kuruluşlardan,

b- 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununa tabi genel ve katma bütçeli kurum ve kuruluşlardan Sayıştay vizesine tabi olanlardan,

c- Belediyelerden (belediyelerin iktisadi kuruluşları ile bağlı ortaklık ve kuruluşları hariç),

d- Kamu spor görevini yüklenmiş resmi kuruluşların spor tesislerinden,

e- İbadethane aydınlatmasından,

f- Genel aydınlatmadan,

g- Ön ödemeli sayaç tesis eden müşteriden,

şeklinde sıralanmıştır.

2006 yılı sonuna kadar dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi hedefinin ortaya çıkması EPDK'yı harekete geçirmiş ve sonucu özelleştirmeler gerçekleştirilmeden 27.12.2005 tarih 610 sayılı Kurul Kararı ile "Elektrik Piyasasında Güvence Bedellerinin Hesaplanması ve Güncelleştirilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar" tekrar düzenlenerek 6. Madde de yer alan "Güvence Bedeli Alınmayan Müşteriler" sıralaması;

a- Ön ödemeli sayaç tesis eden müşterilerden

b- 12/04/2002 tarihli ve 2002/4100 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kapsamındaki ibadethaneler ile genel aydınlatma yerlerine (il, ilçe, belde ve köylerdeki cadde ve sokak ile kamuya ait ücretsiz girilen park ve bahçe gibi halka açık yerlere) ilişkin aboneliklerden,

c- Bulunduğu bölgedeki dağıtım şirketi tarafından hizmet götürülemeyen elektrik üretim santralleri ile Türkiye Elektrik İletim A.Ş.'nin indirici şalt sahalarında tek noktadan ölçüm yapılan farklı tüketici gruplarının bulunduğu (mesken, resmi daire, aydınlatma vb.) ve iç ihtiyaç tüketimi olarak kabul edilen tüketim noktaları aboneliklerinden,

şeklinde değiştirilmiştir.

Bu değişikliklerde dikkate değer en önemli husus;

• Türkiye Kızılay Derneği, Türk Hava Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Yeşilay Derneği, Darülaceze ve Darüşşafaka Cemiyeti gibi derneklerden,

- Belediyelerden,
 - 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununa tabi genel ve katma bütçeli kurum ve kuruluşlardan Sayıştay denetimine tabi olanlardan,
 - Kamu spor görevini yüklenmiş resmi kuruluşların spor tesislerinden,
- de bundan böyle “Güvence Bedeli Alınması” uygulamasına girilmiştir.

Dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi suretiyle özel sektöre devrinin gündeme gelmesi sonucu EPDK’nın kamu yararına çalışan dernekler ve kamu kurumlarından güvence bedeli alınması yönünde özel sektör lehine almış olduğu karar, kamu tüzel kişiliğini haiz olan EPDK’nın aslında kendi varlığını sorgulayan bir anlayışın sonucudur.

EPDK, dağıtım özelleştirmeleri adına aldığı bu kararı ile kendi tükettiği elektrik enerjisi için dağıtım şirketince tahakkuk ettirilecek fatura bedelini ödeyip ödeyememe konusunda kendi tüzel kişiliğine güven(e)meyen bir kamu kurumu durumuna düşerek gerek kendi varlığını ve güvenilirliğini gerekse devlet güvencesini tartışılır bir noktaya taşımıştır.

4.2.d- Sayaç Sökme Takma Bedeli:

Sayaç okuma bedelleri dışında dağıtım şirketlerinin son zamanlarda abonelere yönelik bir başka uygulamaları ise sayaç değişimi konusudur.

Bilindiği üzere; 3516 sayılı “Ölçüler ve Ayar Kanunu” nun ikincil mevzuatı olan “Ölçü ve Ölçü Aletleri Muayene Yönetmeliği” nin “Periyodik Muayene” başlıklı 9.Maddesindeki ***“b)Elektrik, su ve gaz sayaçlarının periyodik muayenelerinin on yılda bir yaptırılması zorunludur.”*** hükmü gereğince aboneler tarafından kullanılmakta olan elektrik sayaçlarının on yılda bir muayenelerinin yapılması zorunlu kılınmıştır.

2010 yılı sonuna kadar, abone sayaçlarının muayene, ayar, kalibrasyon, periyodik bakım ve sayacın sökölüp takılması gibi işlemler; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan *“Su, Elektrik ve Doğalgaz Sayaçlarının Tamir ve Ayar Ücret Tarifesi Hakkında Tebliğ”* ekinde yer alan ücretlere göre yapılmıştır.

2010 yılı Eylül ayında “Elektrik Piyasası Müşteri Hizmetleri Yönetmeliği” nin “Sayaç ve Kontrol Ekipmanı Genel hükümler” başlıklı 16.Maddesinde “Sayacın;

11/1/1989 tarihli ve 3516 sayılı Ölçüler ve Ayar Kanunu hükümleri doğrultusunda dağıtım lisansı sahibi tüzel kişi tarafından, her türlü ayar, kalibrasyon ve bakım için periyodik olarak kontrol ettirilmesi esastır. Periyodik kontroller için gerekli masraflar, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenen bedeller üzerinden; sayacın sökme ve takma bedeli, Kurul tarafından onaylanan bedeller üzerinden sayaç maliki tarafından karşılanır” şeklinde yapılan değişiklikle, sayaç kontrolünün ne şekilde yapılacağı ve oluşacak masrafların nasıl karşılanacağı tanımlanmıştır.

Dağıtım şirketlerinin, bölgelerindeki abonelerin on yıllık damga süresini doldurmuş elektrik sayaçlarını yukarıda açıklanan bu yasal çerçeve içinde periyodik muayeneden geçirmeleri gerekmektedir. Hal böyle olmasına karşın bazı dağıtım şirketleri; bilgi verme ihtiyacı bile hissetmeden abonelerin on yıllık damga süresini doldurmuş (mekanik) elektrik sayaçlarını sökerek yerine (elektronik) elektrik sayacı takmışlar ve abonelerin de haklı tepkileri ile karşılaşmışlardır. Abonelerin bu yöndeki uygulamaya ilişkin,

“Sayacıma iznim dışında alıp götürmüşünüz sonrada sayaç değişim ücreti tahakkuk ettirmişiniz. Bu işlemi neye dayanarak yapıyorsunuz?” şeklindeki sorularına da;

*“On yıllık Damga süresini dolduran sayaçlarda 21 Ocak 1989 tarih ve 20056 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 3516 sayılı Ölçü ve Ayar Kanununun 9. maddesi ve bu maddenin uygulama usul ve esaslarını belirleyen ve yine 24 Temmuz 1994 tarih 22000 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Ölçü ve Ölçü Aletleri Yönetmeliği’nin 9. madde b bendi hükümleri doğrultusunda **periyodik değişimler** yapılır. (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu-Müşteri Hizmetleri Yönetmeliği madde 16)⁸⁹”* şeklinde yanıtlar vermişler/vermektedirler.

Yönetmeliklerde yer alan **“zorunlu periyodik muayene”** tanımının abonelere **“zorunlu periyodik değişim”** olarak sunulması, mevzuatın eğilip bükülerek abonelere karşı zor kullanımıdır. Bu yolu seçen dağıtım şirketleri, abonelerine yanıltıcı bilgi vererek bir anlamda da suç işlemektedirler.

Sayaç değişimlerinde üzerinde durulması gereken en önemli hususlardan biri de EPDK Kurul Kararı ile belirlenen ve abonelere tahakkuk ettirilen sayaç sökme ve takma bedelleridir. Yukarıda 4.1.c’de de belirtildiği gibi 2010 yılının Eylül ayında “Elektrik Piyasası Müşteri Hizmetleri Yönetmeliği”nde yapılan değişikliğin ardından EPDK, Kurul Kararı ile 2011 yılında geçerli olmak üzere sayaç sökme ve takma bedellerini belirlemiştir. Tüketici şikayetleri de EPDK tarafından

⁸ <http://www.sedas.com/CustomerServices/Faq.aspx>

⁹ <http://www.meramedas.com.tr/SSSDetay.aspx?KategoriId=22>

belirlenen yeni bedellerin uygulanması sonucu ortaya çıkmaya başlamıştır. 2010 yılına kadar Sanayi ve Ticaret (yeni adıyla Bilim, Sanayi ve Teknoloji) Bakanlığı tarafından “sayacın yerinden sökülüp takma masrafı ve sayaç için kullanılan damga teli ve kurşunu karşılığı” olarak belirlenen bedellerin 2011 yılında EPDK tarafından “sayaç sökme ve takma” bedeli olarak akıl almaz bir oranda artırılması sorunun başlangıcı olmuştur.

Abonelere ait on yıllık damga süresini doldurmuş sayaçların periyodik kontrollerinde 2010 yılı için Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen bedeller üzerinden “sayacın yerinden sökülüp takma masrafı ile sayaç için kullanılan damga teli ve kurşunu karşılığı” olarak 12,5 TL bedel alınırken, 2011 yılı için EPDK tarafından belirlenen sayaç “sökme ve takma” işlemleri için bir anda 18,6 TL üzerinden (sökme ve takma için toplam 37,2 TL) bedel alınması söz konusu olmuştur.

Dağıtım şirketleri 2011 yılı için EPDK Kurul Kararı ile belirlenen sayaç sökme ve takma bedellerini adeta bir yaptırım aracı gibi kullanmış ve bir anlamda abone, sayacının değişimine rıza göstermeye zorunlu bırakılmıştır. 2008, 2009 ve 2010 yıllarında dağıtım bölgelerinde on yıllık damga süresini doldurmuş mekanik elektrik sayaçtan kaç adetinin elektronik elektrik sayaç ile değiştirildiği de kamuoyunca merak edilmektedir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığının 2011 yılı için elektrik sayaçları hariç olmak üzere su ve doğalgaz sayaçları için belirlediği (su veya doğalgaz sayacının yerinden sökülüp takma işleminde elektrik sayacına göre daha fazla işçilik söz konusu olmasına karşın) 13,5 TL bedele karşılık EPDK’nın sökme ve takma işlemleri için 18,6 TL olarak belirlediği bedelin tüketicinin korunması anlamında anlaşılabilir bir tarafı yoktur. Bu bedellerin hangi amaçla, hangi kriterlere göre ve hangi analizler yapılarak belirlendiği belli değildir. ***Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulunun; 4628 sayılı Kanunun tüketicie ucuzluk vaat eden amacına hangi uygulamaları ile hizmet etmekte olduğu üzerinde durulması gereken bir sorudur...***

Sayaç sökme takma ücretleri dışında abonelere önerilen elektronik elektrik sayaçlarının fiyatları da bölgelere göre farklılık göstermektedir. Bazı bölgelerde tüketiciler adeta o bölgedeki dağıtım şirketinin biraz daha fazla kar hırsına terk edilmektedirler. Abonelere takılan elektronik sayaçların teknik ve ekonomik değerlendirmesi denetlenmemekte, ilgili şirketin tercihlerine bırakılmaktadır. Tüm bu uygulamalar da serbest piyasa mantığı içinde açıklanmaya çalışılmakta, tüketiciler bölgelere göre farklı işlem ve uygulamalar ile karşılaşmaktadırlar.

Elektrik tüketimini ölçmek adına kullanılan sayaçlarla ilgili bir diğer sorun ise; aktif, indüktif reaktif ve kapasitif reaktif enerji miktarlarını birlikte kaydeden kombi sayaçlarda yaşanan vurgundur. Reaktif enerji ölçümlemesinde elektronik tip sayaç kullanılması ile birlikte bağlantı gücü 9 kW üzerinde olan aboneler ile sanayi abonelerine; tükettikleri aktif ve (indüktif+kapasitif) reaktif enerjinin ölçülmesinde kombi tip sayaçları kullanmaları zorunluluk haline gelmiştir.

Buraya kadar her şey normal görünmektedir. Ancak kombi tip sayaç yazılımı öyle düzenlenmiştir ki, özellikle fazlarından dengesiz enerji tüketen (tek fazlı kaynak makinaları, dikiş makinaları, aydınlatma sistemleri vb) abonelerde, merkezi kompanzasyon sistemleri olmasına rağmen yazılımdan kaynaklı haksız yere ceza ödemekten kurtulmaları olanaksız olmaktadır.

Özelleştirme sonucu özel dağıtım şirketlerinin eline geçen bölgelerde, dağıtım şirketi enerji aldığı noktada (özelleştirme öncesi TEDAŞ tarafından büyük bölümü tamamlanan) yüksek gerilim kompanzasyonu ile aldığı enerjiye reaktif ceza ödemek için kendi müşterilerinden haksız kazanç elde etmeyi hala sürdürmektedir. Konu EMO tarafından hukuki sürece taşınmış olup halen Yargıtay aşamasındadır.

Özellikle belirtilmesi gereken nokta ise, bu konuda sayaç üreticisi firmaların hiçbir sorumluluğunun bulunmadığıdır. Zira bu yazılıma uygun olmayan kombi sayaçlara “tip onayı verilmemekte” ve bunların kullanılmaları yasaklanmaktadır.

4.3- ELEKTRİK DAĞITIM TESİSİ YATIRIMLARI

Elektrik dağıtım tesislerinin tüketicilere ihtiyaç duydukları elektrik enerjisini kaliteli ve sürekli olarak sunacak kapasiteye sahip olarak iyileştirilmesi, genişletilmesi ve yenilenmesi gerekmektedir. Bu nedenledir ki, yapılacak yatırımlar doğru planlanmalı ve doğru zamanda yapılmalıdır. Yapılacak **yatırımların; arz güvenliği sıkıntısı yaratmayacak kadar erken, kaynak israfı yaratmayacak kadar da geç yapılması** esastır.

Dağıtım şirketlerinin 2011-2015 yıllarını kapsayan ikinci uygulama dönemine ait yatırım harcamaları, Elektrik Piyasasında Gelir ve Tarife Düzenlenmesi Kapsamında Düzenlemeye Tabi Unsurlar ve Raporlamaya İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ eki tablolarda EPDK tarafından onaylanmış ve 31.12.2010 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Dağıtım şirketlerinin 2011-2015 dönemine ait yatırım harcamaları aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere toplam 1.692.888.913 TL’dir.

Bölge	Dağıtım Şirketi	2011-2015 Dönemi Yıllık Yatırım Harcaması (TL)
1	Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş.	102.002.513
2	Vangölü Elektrik Dağıtım A.Ş.	26.242.484
3	Aras Elektrik Dağıtım A.Ş.	69.836.087
4	Çoruh Elektrik Dağıtım A.Ş.	59.454.440
5	Fırat Elektrik Dağıtım A.Ş.	53.765.275
6	Çamlıbel Elektrik Dağıtım A.Ş.	50.617.204
7	Toroslar Elektrik Dağıtım A.Ş.	84.915.243
8	Meram Elektrik Dağıtım A.Ş.	110.415.132
9	Baskent Elektrik Dağıtım A.Ş.	227.382.465
10	Akdeniz Elektrik Dağıtım A.Ş.	91.756.235
11	Gediz Elektrik Dağıtım A.Ş.	82.991.965
12	Uludağ Elektrik Dağıtım A.Ş.	105.709.053
13	Trakya Elektrik Dağıtım A.Ş.	40.878.666
14	İst. And.Yak.Elektrik Dağıtım A.Ş.	69.209.515
15	Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş.	59.122.433
16	Osmangazi Elektrik Dağıtım A.Ş.	71.831.437
17	Bogaziçi Elektrik Dağıtım A.Ş.	121.951.195
18	Kayseri ve Civarı Elektrik Dağıtım A.Ş.	38.359.553
19	AYDEM (Menderes Elektrik Dağıtım AŞ)	102.927.125
20	AKEDAŞ (Göksu Elektrik Dağıtım A.Ş.)	28.844.023
21	Yesilirmak Elektrik Dağıtım A.Ş.	94.676.870
TOPLAM		1.692.888.913

Dağıtım şirketlerinin 2006-2010 yıllarını kapsayan geçiş dönemine ait (Kayseri ve Civarı Elektrik A.Ş. hariç olmak üzere) yatırım harcamaları toplamının¹⁰ ise 550.000.000.-TL olduğu bilinmektedir. 2011-2015 dönemine ait yatırım harcamaları geçiş dönemine göre 3,08 kat artırılmıştır.

Üstelik bu artış o dönem gazetelere yansıyan haberlere göre şirketlerin taleplerinin sınırlandırılmasıyla EPDK tarafından kabul edilmiştir. Yani şirketler daha fazla yatırım yapmayı talep etmişlerdir. Elbette dağıtım sektöründe yatırıma ihtiyaç vardır, ancak bu yatırım iştahını açıklamak için tarife metodolojisini iyi incelemek gerekmektedir. Ama bundan önce “Elektrik dağıtım bölgelerinde gerçekten bu ölçüde yatırıma ihtiyaç var mıdır?” sorusunu soralım. Bu soruyu cevaplamadan önce 2009 yılı ile başlayan özelleştirmeler öncesinde 2008 yılına kadar elektrik dağıtım bölgelerinde TEDAŞ tarafından yapılan yatırımlara

10 01 Eylül 2006 tarihli Mükerrer 26276 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 24.08.2006 tarih 875 no'lu EPDK Kurul Kararı

göz atmak gerekmektedir.

TEDAŞ Fiili Yatırım Harcamalarının Yıllar İtibariyle Gelişimi¹¹ (TL)

Yıllar	Harcama (TL)
2000	212.694.362
2001	201.631.846
2002	417.697.704
2003	387.447.125
2004	388.640.557
2005	704.003.406
2006	689.544.991
2007	824.844.729
2008	1.260.335.423
2009	720.582.364

Elektrik dağıtım şebekelerine 2006-2010 yılları geçiş dönemi için yıllık 550.000.000.-TL yatırım öngörülmesine karşın yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere 2005-2009 yılları arasında bu miktarın oldukça üzerinde yatırım harcaması yapılmıştır. 2008 yılında yapılan yatırım harcaması 1.260.335.423.-TL olmuştur.

Dağıtım bölgelerinden birinin özel sektöre devri için düzenlenen törende yaptığı konuşmada *“İngiltere ve İtalya’da yapılan bu tür özelleştirmelerden sonra elektrik kesintilerinin yüzde 40 azaldığını, yatırım ihtiyacında da yine yüzde 40’lar seviyesinde düşüş meydana geldiğini”*¹² ifade eden Maliye Bakanı Sayın Mehmet ŞİMŞEK’in sözlerinin aksine, yatırım harcamaları bırakın azalmayı aksine artmıştır.

2011-2015 yılları arasında yapılacak yıllık yatırımın;

2006-2010 yılları geçiş dönemine göre 3,08 kat, 2008 yılı yatırımına göre 1,34 kat artırılması doğal olarak tarifelere de yansıtacak ve tüketiciye yeni zamlar olarak dönüşü de kaçınılmaz olacaktır.

Ayrıca yatırım denetimleri konusunda hakim olan “denetimsiz piyasa” sorununun

¹¹ http://www.tedas.gov.tr/29/Istatistiki_Bilgiler.html

¹² <http://www.gercekgundem.com/?p=317572>

nasıl aşılaacağı konusu da ayrı bir soru işaretidir.

4.4- ELEKTRİK DAĞITIM TESİSLERİNDE PERİYODİK BAKIMLAR

Elektrik dağıtım tesislerinin (varlıklarının) verimli işletilmesinin en önemli ayağını periyodik bakımlar oluşturmaktadır. Periyodik bakımların zamanında, ehil kişiler tarafından ve tekniğine uygun olarak yapılması, arıza oluşumuna karşı önemli kazanımlar sağlamakta ve dağıtım şebekesinin ekonomik ömrünü uzatarak gereksiz yatırımları da bir anlamda önüne geçilmektedir.

Elektrik dağıtım bölgeleri kamu elinde işletilirken oluşan arızalar ve arıza giderme çalışmaları, yazılı ve görsel basında zaman zaman haber konusu olurdu. Elektrik dağıtım şebekelerinin özelleştirilmeye başlandığı 2008 yılı ortasından günümüze kadar geçen yaklaşık 3-3,5 yıllık sürede bu konuda yaşanan gelişmeler de Oda'mız tarafından yakından takip edilmiştir. Periyodik bakımlar ve gerekli onarımlar doğru zamanda yapılarak dağıtım varlıkları gerçekten verimli mi işletilmektedir?

Oda'mız, dağıtım şirketlerinin ilan ederek yapmış olduğu programlı elektrik kesintilerini yaklaşık 2 yıllık bir sürede günlük olarak izlemiş ve yapılan bakım ve onarımlar için nerede ne kadar kesinti yapıldığını tespit etmiştir. Özelleştirme kapsamında özel sektöre devir edilen ilk sıradaki bölgelerden Aydem Elektrik Dağıtım A.Ş. ve Başkent Elektrik Dağıtım A.Ş. kapsamındaki illere ait 01.10.2010-30.09.2011 tarihlerini içeren bir yıllık **programlı elektrik kesintilerini** ve 2009 yılı verilerine göre şebeke büyüklüklerini gösteren tablo aşağıda verilmektedir.

İller (Başkent AŞ)	Bakım-Onarım çalışması		Tesis çalışması		TEİAŞ çalışması		Abone Sayısı (Adet)		Trafo Sayısı (Adet)	Hat Uzunluğu (km)	
	saat	dakika	saat	dakika	saat	dakika	OG	AG	Dağıt.Şir.	OG	AG
Ankara	2.467	775	6.989	651	152	0	8.315	2.137.623	6.787	19.039,9	29.830,6
Bartın	1.409	90	687	120	0	0	291	111.506	916	1.274,1	2.343,7
Çankırı	229	30	175	90	128	30	400	99.081	960	2.532,1	3.099,1
Karabük	279	0	148	60	29	0	329	130.117	1.125	1.720,3	2.164,9
Kastamonu	742	600	1.427	270	416	0	801	227.529	3.022	5.807,4	6.387,2
Kırıkkale	388	450	112	225	61	30	437	126.290	764	2.426,9	7.999,9
Zonguldak	1.041	870	333	30	6	0	582	330.992	2.308	4.183,3	6.462,0
TOPLAM	6.555	2.815	9.871	1.446	792	60	11.155	3.163.138	15.882	36.984,0	58.287,4
TOPLAM	6.601	55	9.895	6	793	0	11.155	3.163.138	15.882	36.984,0	58.287,4

İller (AYDEM AŞ.)	Bakım- Onarım çalışması	Tesis çalışması	TEİAŞ çalışması	Abone Sayısı (Adet)		Trafo Sayısı (Adet)	Hat Uzunluğu (km)	
	ss:dd	ss:dd	ss:dd	OG	AG	Dağıt.Şir.	OG	AG
Aydın	322:30	1001:00	104:00	3.553	547.566	3.086	4.207,6	6.410,3
Denizli	2481:45	6400:30	92:30	2.453	481.333	2.348	5.348,7	8.275,0
Muğla	6524:00	4965:00	525:45	3.683	495.962	3.437	6.939,9	26.314,5
TOPLAM	9328:15	12366:30	722:15	9.689	1.524.861	8.871	16.496,2	40.999,8

Tabloda yer alan yerleşim birimlerinde bakım-onarım çalışması için yapılan kesinti sürelerinin, aynı yerleşim yerine ait şebeke büyüklükleri ile kıyaslanması doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, bazı yerleşim yerlerindeki periyodik bakım onarım çalışmalarının çok yetersiz kaldığını, buna karşılık yeni tesis yatırımı için elektrik kesintilerine gidildiğini ifade etmek mümkündür.

Bu anlamda; özelleştirme amaçları içinde yer alan dağıtım varlıklarının verimli işletilmesi hususunda da mesafe alındığını söylemek olanaksızdır. Özelleştirme ile bakım onarıma ağırlık verilmesi bir tarafa, daha çok yeni yatırıma yönelimin arttığı görülmüştür. Yukarıda da belirtildiği gibi bu eğilim de tarifeler yoluyla zam demektir.

5- SONUÇ VE ÖNERİLER

Özelleştirmeler sonrasında özel sektör tarafından yapılacağı ifade edilen yenileme ve genişleme yatırımı harcamaları, beklentinin aksine önceki dönem ve yıllara göre artmış ve tarifeler yoluyla tüketiciye yansı(tıl)mıştır. Bu noktada hemen altı çizilmesi gereken konu şudur: Özelleştirmeler ile özel sektör kendisinde var olan sermayeyi yatırıma dönüştürmeyip, bizzat faturalar aracılığıyla tüketicilerden tahsil ettiği kamu kaynağı ile bu yatırımları gerçekleştirme yoluna gitmektedir. Özellikle tarife metodolojisi içerisinde yatırımlar için şirketlerin kullandığı kredilerin faizlerinin bile tarife yoluyla tüketicilerden tahsil edilmesinin öngörüldüğü dikkate alındığında özelleştirme için ortaya atılan yatırıma kaynak ihtiyacı iddiasının hiçbir geçerliliğinin olmadığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Dağıtım tesisi yatırımlarının teknik, ekonomik ve fiziki yeterlilikleri denetimden yoksun bırakılmıştır. Denetim sorunu halen sürmekte, denetim işinin özelleştirilmesi için arayışlar sürdürülmektedir. Ne yazık ki elektrik dağıtım ve elektrik üretim tesisleri için özelleştirme süreciyle ortaya çıkan denetimsizlik ortamı, ülkemize gelecek yıllar için ciddi bir tehdit yaratmaktadır.

Özelleştirmenin temel hedeflerinden biri olarak sunulan kayıp/kaçak miktarında azalma iddiası ise tamamen çürümüştür. Kayıp kaçak hedefleri tüketici üzerine yük olacak şekilde ve kabul edilemeyecek nedenlerle artırılmıştır. Ne yazık ki özelleştirme ihalelerinin, şirketlerin kayıp kaçak hedef öngörülerini dahi alınmadan gerçekleştirildiği ortaya çıkmıştır.

Dağıtım şebekesi varlıklarının verimli işletileceğine yönelik söylemler bugün için karşılıksız kalmıştır. Teknik kalitenin artırılması, tüketiciye yük olma pahasına tarifeye yansıtılan daha fazla dağıtım tesisi yatırımı yapılarak sağlanmaya çalışılmış, periyodik bakım onarım çalışmalarına yeteri kadar önem verilmemiştir.

Elektrik dağıtım sistemine sunulan elektrik enerjisinin tedarik sürekliliği göstergelerine esas oluşturan, tüketici başına kesinti süresi ve sayısı kamuoyu denetiminden uzak dağıtım şirketi beyanına bırakılmıştır.

Elektrik Dağıtım Özelleştirmeleri; 4628 sayılı Yasa'da belirtilen ucuzluk yerine,

- Elektrik Tarifeleri,
- Hizmet Bedelleri ve

- Uygulamaya esas düzenlemeler

ile **pahalılık** getirmiş, tüketiciden dağıtım şirketlerine mali kaynak aktarmanın yasal yolunu oluşturmuştur.

Geçmişte yaşanan ve ekonomik anlamda ülkemize pahalıya mal olan benzer özelleştirme uygulamaları halen belleklerimizde yerini korurken,

- Ucuz ve güvencesiz işgücünün çalışanlar üzerinde yarattığı sosyal yaralar,
- Verimlilik adı altında istihdamın düşürülmesiyle yaratılan işsizlik,
- Ucuz ve güvencesiz işgücü nedeniyle ticari ve teknik hizmet kalitesinde yaşanan olumsuzluklar,
- Denetimsizliğin yarattığı kaynak israfı ve tüketiciye yansıyan yükü,

göz önüne alınarak özelleştirme uygulamalarından acilen vazgeçilmesi ve iktidar etkilerinden arındırılmış merkezi kamusal bir yapının yeniden kurulması gerekmektedir.

Enerji kullanımının doğal bir ihtiyaç halini aldığı ve toplumun ortak gereksinimi olduğu gerçeğini temel alan bir anlayışla;

- Elektrik enerjisinde üretimden tüketime kadar geçen süreçte merkezi bir planlama anlayışını benimseyen, kamusal yararı ön planda tutan,
- Yerli ve yenilenebilir ülke kaynaklarından azami ölçüde yararlanmayı hedef alan ve ulusal çıkarları gözetken,
- Kültür ve tabiat varlıklarını koruyan, doğal yaşamı tahrip etmeyen,

bir enerji politikasına yönelim vazgeçilmez olmuştur.